

A romániai magyarok közművelődési havilapja: a *Művelődés* 75 éves!

I. rész

Vántsza Judit

Jelen tanulmány egy fejezete A romániai magyar közkönyvtárügy 1945 után című kutatási anyagnak, amely a romániai magyar könyvtári szaklapok alapján készül. A romániai magyar könyvtári szaksajtó múltjának feltárása nem kis nehézségbe ütközött, hiszen a Kuszálik-féle sajtótörténeti bibliográfiában¹, a Művelődésben², a Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban³, a Magyar Könyvszemlében⁴ és más forrásokban megjelenő bibliográfiai hivatkozások többéves eltérést mutatnak az egyes lapok indulását, megjelenési gyakoriságát tekintve. A gyűjtőmunkát nehezítette, hogy az 1948 után megjelenő lapok közül egyetlen könyvtári szakfolyóirat sem állta ki az idők viszontagságait, és nem tudott folyamatos megjelenést biztosítani évtizedeken keresztül, mint ahogy a magyarországi könyvtári szaklapok közül a Magyar Könyvszemle (1876–) vagy a Könyvtári Figyelő (1955–) megtehetette. Ezt a hiányt próbálta pótolni a Művelődés, amely hol rovataiban, hol mellékleteiben igyekezett felkarolni a romániai magyar könyvtárügyet.

A tanulmány két részből áll: az első a Művelődés, a második a Könyvtár⁵ és a Könyvesház⁶ történetét mutatja be.

sajtótörténet, Művelődés, romániai magyarok, közművelődés, közkönyvtár, szaklap

1 Művelődési Útmutató (1948–1956)

A *Művelődés* elődje a *Művelődési Útmutató* volt. A lapot a kultúrházak számára adták ki Bukarestben 1948. július (1. évf. 1. sz.) – 1956. április (9. évf. 4. sz.) között havonta.⁷ (1. ábra) 1948. július–szeptember között a munkásság és a dolgozó földművesség számára és szempontjából feldolgozott időszerű politikai és művelődési kérdésekről tájékoztatót. 1948. augusztus – 1950. április között a Művészet- és Tájékoztatóügyi (1949. júliustól Művészetügyi) Minisztérium felügyelete alatt jelent meg; 1951.

február–december között a Kulturális Intézmények Bizottságának folyóirataként a tömegkultúra irányítására szánták. 1950-től a Román Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Kulturális Intézmények Bizottsága adta ki; 1953 decemberétől a Művelődésügyi Minisztérium kulturális intézmények vezérigazgatósága; 1956 áprilisában a Művelődésügyi Minisztérium. Az *Îndrumătorul Cultural* (1948–1980) román nyelvű társalap tükörfordítással készült magyar nyelvű változata volt.⁸

1 Kuszálik Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet

2 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig. = *Művelődés* (LX.) 2007. febr., 28–29. p.

3 Könyvtári Szemle. Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. III. Bukarest. 1994. Kriterion Könyvkiadó. 235. p.

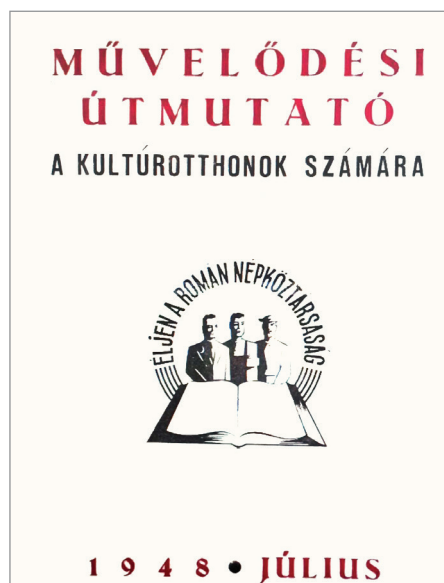
4 Csorba Csaba: Tizenöt éves magyar nyelvű könyvtári folyóirat Romániában. = *Magyar Könyvszemle* 1972. 1–2., 142–143. p.

5 A Könyvtár című lap a megszűnt Könyvtári Szemle szerepét vette át. A *Művelődés* mellékleteként jelent meg.

6 Könyvesház a *Művelődés* melléklete (1991–2007). Főleg a romániai magyar könyvtárosok szakmai tájékoztatását szolgáló szaklap.

7 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/134519> (Utolsó elérés 2023.08.07.)

8 Kuszálik Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet 1996. 428. cikk. 135–136. p. URL: <http://kuzalik1.adatbank.transindex.ro/index.php?action=bo&name=625> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

1. ábra A Művelődési Útmutató a Művelődés elődje

„1948 júliusában, alig egy hónappal az államosítás után, akik útjára indították a lapot, azok a szocializmus útjának nevezett, több országra kiterjedő bal-szerencsés kísérletsorozat szócsövének szánták”- írta Szabó Zsolt⁹ a Művelődési Útmutatóról, a lap utódjának, a Művelődésnek a 45. éves fennállásakor.¹⁰

A folyóirat lapszámain nem volt feltüntetve a szerkesztőség neve, későbbi hivatkozásokból, cikkekből lehet tudni a szerkesztők nevét. Például Nagy Jenő¹¹ 1993-ban a következőket írta: „az utasok helyét kaptam én is kerek negyven évvel ezelőtt, előbb a Művelődési Útmutatóban, majd 1968-tól a Művelődésben...”¹²

9 Szabó Zsolt (Kolozsvár, 1946–) erdélyi magyar irodalomtörténész, főszerkesztő. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar nyelv- és irodalom szakos tanári diplomát (1969). 1969–75 között a Jóbarát ifjúsági folyóirat kolozsvári munkatársa volt, majd a kolozsvári Megyei Könyvtárban könyvtáros, 1981–91 között a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségében főképp a néprajzi kiadványok szerkesztője. 1976–96 között az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár szerkesztő munkatársa. 1991-től a Művelődésnek és a kiadásában megjelent könyveknek a főszerkesztője, 1995-től emellett a nagyváradi Ady Endre Sajtóképzőintézet, majd 1998-tól a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kara Újságírói Tanszékének adjunktusa, 2003-tól docense. 2005-ben tagozatvezetőként megszervezte a magyar magiszteri képzést.

10 Szabó Zsolt: Ünnepek és hétköznapok = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 1. p.

11 Nagy Jenő (Kolozsvár, 1916. július 17.– Kolozsvár, 1996. szeptember 12.) erdélyi magyar nyelvész, néprajzkutató.

12 Nagy Jenő: Közművelődésünkért, önismeretünkért = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 4–5. p.

Winter Péter a Művelődés fennállásának 45. éves köszöntésekor írta, hogy 1954. június 15-től 1956. október 1-ig a Művelődési Útmutató műszaki szerkesztőjeként dolgozott. Szerinte az *Îndrumătorul Cultural* és a Művelődési Útmutató tartalmilag hivatalosan azonos volt. Tehát nem volt saját arcú latta a magyar nyelvű lapnak. Változás 1954 első félévében történt különösen az illusztrációkban, az első oldalak „négyzetes szögletdíszítésében”¹³ Méhes Györgynek¹⁴ köszönhetően. Ebben az időszakban Kis Benke György¹⁵ főszerkesztő hozzáfogott egy szerkesztőbizottság létrehozásához, élén Szentimrei Jenővel¹⁶. Egy vicces történet is kapcsolódik ehhez az időhöz Winter leírásában: „a nyomdában Balogh bácsi, a legidősebb és legkiválóbb tördelmester éppen hozzáfogott a hajóra fektetett ólomoldalok lehúzásához, majd a lehúzott oldalak, ívek hozzám való továbbításához átnézés végett. Utoljára hagyta a tartalomjegyzék címdoldalának az átadását. Magam elé terítettem, és mit látok? A csupa nagybetűvel szedett folyóiratcím így lőn olvasandó: Művelődési Útmatató. Dermedtségem csak pillanatig tartott, mert magam mellé tekintve, kétlépésnyire ott látom Balogh bácsit, amit rám se hederítve vizet ivott egy zománcos csuporból. Mint egy vivátot, úgy kiáltottam: Micsoda, ötlet! Micsoda remek sajtóhiba!”¹⁷

1954-ben a hetedik lapszám kinyomtatása után a folyóirat teljes szedése, tördelése, nyomása, fűzése és terjesztése egy ideig Kolozsvárra került. A szerkesztőség három tagja: Balla Károly¹⁸, Zoltán Aladár¹⁹ és Winter Péter minden hónapban egy hetet a bukaresti szerkesztőségben töltöttek, mivel ott történt a kéziratok átolvasása, az anyag

13 Magyar népi motívumokból készített szögletdíszítésekbe helyezték az illusztrációkat.

14 Nagy Elek, írói álnevén: Méhes György (Székelyudvarhely, 1916 – Budapest, 2007.) Kossuth-díjas erdélyi magyar író, újságíró.

15 Kiss Benke György (Marosvásárhely, 1927. október 23. – Bukarest, 1960. december 22.) újságíró, lapszerkesztő.

16 Szentimrei Jenő (született Kovács Jenő) (Arad, 1891. december 14.– Csucs, 1959. szeptember 2.) erdélyi magyar költő, író, drámaíró, kritikus, színháztörténész, színházigazgató.

17 Winter Péter: Művelődés 1954–1956 = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 8–9. p.

18 Balla Károly (Arad, 1909. október 26.– 1959) magyar költő, újságíró, szerkesztő, műfordító.

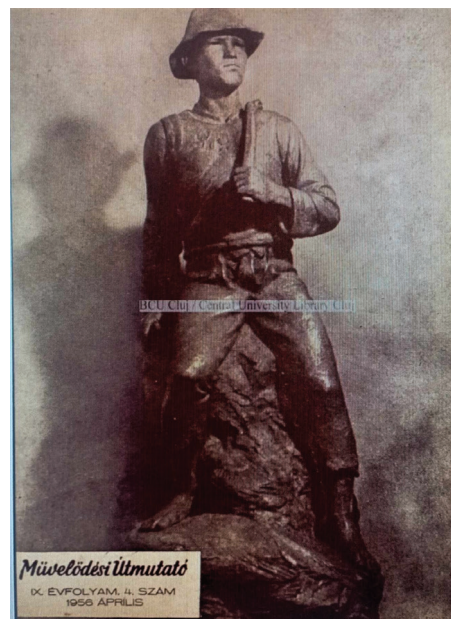
19 Zoltán Aladár (Homoródszentmárton, 1929. május 31. – Marosvásárhely, 1978. július 9.) erdélyi magyar zeneszerző, zeneíró, zenekritikus, szerkesztő, pedagógus, folklorista.

rovatolása és az előzetes tükör elkészítése. Majd az anyag újra Kolozsvárra került, ahol összeállították a 68 vagy 72 oldal terjedelmű, színes borítójú folyóiratot.²⁰

Tartalmát tekintve a Művelődési Útmutató elsősorban a széles kulturális tevékenységek bemutatására volt hivatott, de a Művelődési Házakban szervezett olvasókörokről és könyvtáralapítási kezdeményezésekről is tudósított. A nyári hónapokban sok olyan cikket közölt, amely tanácsokat tartalmazott a kultúrotthonok nyári munkálataival kapcsolatban, vagy a kultúrcsoportokkal foglalkozott, de karikatúrákat is megjelentetett azokról a tanítókról, akik nem segítették a kultúrotthonok munkáját. A folyóirat szovjet anyagot is közölt fordításban. A szovjet klubok tapasztalatait, fejlett munkamódszereit ismertették, amelyek segítséget nyújtottak a kultúrotthonok és a könyvtárak tevékenységében. Az egyik kultúrfelelős így vélekedett a lapról: „Sokáig azt hittem, hogy a Művelődési Útmutatónak az a feladata, hogy a kultúrotthonok vezető kollektíváinak műsoranyagot adjon az összejövetelekre (...). Az irányító anyag figyelmes tanulmányozásából rájöttem, hogy ez az anyag feltárja előttünk a szovjet klubok nagyszerű tapasztalatait (...).”²¹

1953-ban a szerkesztőség felhívást intézett olvasóihoz, munkatársaihoz, amelyben megállapították, hogy munkájukat elemezve a szerkesztőség sok mulasztás terheli. Kapcsolatuk a folyóirat olvasóival nem volt kielégítő, nem érvényesültek kellően a kultúrintézmények, írók, költők, szerzők tapasztalatai és kívánságai a szerkesztési munkában. Ezért pótolták a mulasztást, új rovatot hoztak létre, amelyben az olvasók bírálatait és megjegyzéseit közölték.²²

Ezt követően sok bírálat érte a lapot, mindenki más-más témáról szeretett volna több cikket olvasni. Azonban senki sem kifogásolta a könyvtárakról szóló írások hiányát. (2. ábra)²³

2. ábra A Művelődési Útmutató 1956-os borítója

2 Népművelődés (1951–1952)

A Népművelődés című lap Bukarestben jelent meg 1951. január (1. évf. 1. sz.) – 1952. április–május (2. évf. 4/5. sz.) között. Kiadta a Románia Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Kulturális Intézmények Bizottsága. Megjelent havonta. A bukaresti kiadású lapot, a *Cultura Poporului*²⁴ (1951–1957) társalapjaként tartották számon²⁵ (3. ábra)²⁶.

A lapnak semmilyen szerepe nem volt a könyvtárügyre nézve, ezért került megemlítésre, mert 1952 júniusától beolvadt a Művelődési Útmutatóba, amely elődje volt a Művelődésnek.

Induláskor a lap felelős szerkesztője *Korda István*²⁷, majd 1953 után Kiss Benke György²⁸ volt, nevüket azonban az impresszumban nem tüntették fel. Ebben a kezdeti időszakban a lap tartalmát a propaganda, irányító cikkek mellett a túlhajtott,

20 Winter Péter: Művelődés 1954-1956 = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 8–9. p.

21 Irányító anyagunk felhasználása Bihar tartomány kultúrotthonaiban = Művelődési Útmutató. 1950. 11. sz. 39–42. p.

22 Olvasóinkhoz! Munkatársainkhoz! = Művelődési Útmutató. 1953. 9. sz. 64. p.

23 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcuj.ro/handle/123456789/134595> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

24 *Cultura Poporului* = A nép kultúrája

25 Kuszalík Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet 1996. 655. cikk. URL: <http://kuszalik1.adatbank.transindex.ro/index.php?action=bo&name=655> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

26 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcuj.ro/handle/123456789/136207> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

27 Korda István (Arad, 1911 – Kolozsvár, 1984.) erdélyi magyar költő, regényíró, szerkesztő, műfordító. A Művelődési Útmutató főszerkesztője 1949–1952 között.

28 Kiss Benke György (Marosvásárhely, 1927 – Bukarest, 1960.) újságíró, lapszerkesztő.

erőszakolt osztályharc, a kulákok²⁹ leleplezése jellemezte, bár ugyanekkor jelent meg egy riport-sorozat is, amely élesen bírálta az erdélyi műemlék-kastélyok elhanyagolását. A lap igyekezett tágitani olvasóinak érdeklődését a klasszikus magyar irodalmi hagyományok és az élő erdélyi magyar irodalom alkotásai felé. Verseket közölt benne: Szabédi László³⁰, Szemlér Ferenc³¹, Gellért Sándor³², Létay Lajos³³, Szász János³⁴, Páskándi Géza³⁵, Kányádi Sándor³⁶ és Majtényi Erik³⁷, aki főmunkatárs is volt. A lap foglalkozott a kortárs magyarországi irodalommal: Illyés Gyulától³⁸, Benjámín Lászlótól³⁹ közölt verseket, jelenkori magyarországi drámákat juttatott el a műkedvelőkhöz. Egyben egyfelvonásosok írására serkentette az erdélyi magyar írókat, Marosi

29 A kulák (orosz eredetű szó, jelentései: ököl, nagygazda, zsu-gori) a parasztság felső rétegét alkotó jómódú gazdák orosz eredetű megnevezése. Eredetileg semleges kifejezésként a saját földjén önálló magángazdálkodást folytató, rendszeresen bérmunkást alkalmazó, de a gazdálkodásban családjával személyesen is részt vevő parasztembert jelentette.

30 Szabédi László (eredetileg Székely László) (Sáromberke, 1907 – Kolozsvár, 1959.) erdélyi magyar költő, újságíró, műfordító, műkedvelő nyelvész.

31 Szemlér Ferenc, (Székelyudvarhely, 1906 – Bukarest, 1978.) romániai magyar költő, író, műfordító, kritikus, atyja id. Szemlér Ferenc költő, író, magyar nyelvész.

32 Gellért Sándor (Debrecen, 1916. – Szatmárnémeti, 1988.) magyar költő, műfordító.

33 Létay Lajos (Aranyosrákos, 1920 – Kolozsvár, 2007.) erdélyi magyar költő, író, szerkesztő, publicista, tanár, képviselő.

34 Szász János (Belgrád, 1927 – Bukarest, 2006.) romániai magyar író, költő, újságíró, műfordító.

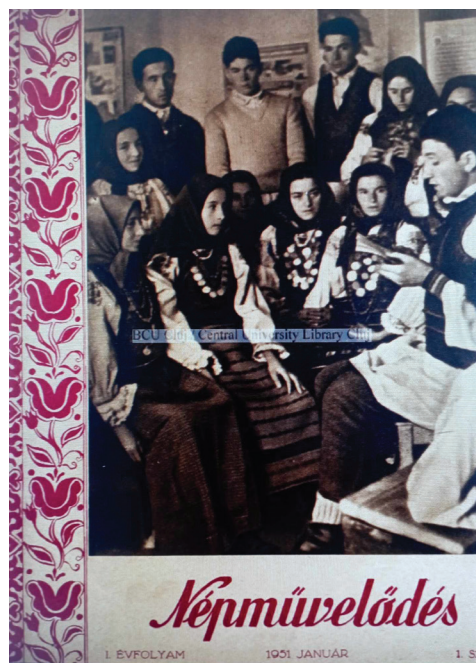
35 Páskándi Géza (Szatmárhegy, 1933 – Budapest, 1995.) erdélyi magyar író, költő, esszéíró, drámaíró, publicista, a Nemzeti Színház irodalmi tanácsadója. A Magyar Művészeti Akadémia tagja, 1992–1995 között elnökségi tagja.

36 Kányádi Sándor (Nagygalambfalva, 1929 – Budapest, 2018.) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas erdélyi magyar költő, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Írói álneve Kónya Gábor.

37 Majtényi Erik (eredeti neve: Mann Erik) (Temesvár, 1922 – Bukarest, 1982.) romániai magyar költő, író, szerkesztő, műfordító.

38 Illyés Gyula (eredetileg, 1933-ig Illés Gyula; Sárszentlőrinc-Felsőrácegrespuszta, 1902 – Budapest, 1983.) háromszoros Kossuth-díjas magyar költő, író, drámaíró, műfordító, lapszerkesztő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. A Digitális Irodalmi Akadémia megalakulásától annak posztumusz tagja.

39 Benjámín László (Budapest, Józsefváros, 1915 – Budapest, 1986.) Baumgarten-díjas, József Attila-díjas és kétszeres Kossuth-díjas magyar költő, szerkesztő, országgyűlési képviselő.

3. ábra A Népművelődési borítója

Ildikó⁴⁰ pedig rendezői tanácsokkal segítette felfedezni az erdélyi magyar műkedvelő színjátszást.⁴¹

A lapban fordításokat olvashatunk orosz szerzőktől is, például *Lenintől*⁴², valamint bemutatták az orosz vidéki életet is. Könyvtárakról két helyen tettek említést.

A Népművelődés arra törekedett, hogy megnyerje az élenjáró íróknak a közreműködését, ami sikerült is neki. A színdarabszerzők, költők, elbeszélők, ifjú írók és zeneszerzők ezzel a folyóirattal elégtették ki a tömegek igényeit. „A Népművelődés támogatja és fejleszti az alkotó kezdeményezést, folklórt és a helyi népi termékeket” – írta Roșianu Mihail, a Román Népköztársaság minisztertanácsa mellett működő Kulturális Intézmények Bizottságának elnöke.⁴³

40 Marosi Ildikó, Marosiné Farkas Ildikó, írói álneve: Csíki Regina (Marosvásárhely, 1932–2020.) magyar szerkesztő, újságíró,

41 Művelődés = URL: <https://kriterion.ro/glossary/muvelodes/> (Utolsó elérés: 2023.07.20.)

42 Vlagyimir Iljics Uljanov, mozgalmi nevén Lenin; (Szimbirszk, 1870 [a régi orosz naptár szerint április 10.] – Gorki, 1924.) orosz ügyvéd, kommunista forradalmár, a Szovjetunió első vezetője, marxista filozófus és teoretikus, a leninizmus névadója, a 20. századi világtörténelem kiemelkedő hatású alakja.

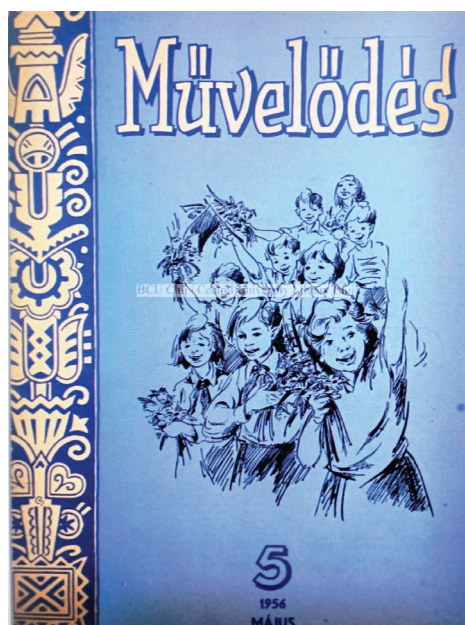
43 Roșianu Mihail: Új folyóirat a tömegkultúra szolgálatában = Népművelődés (IV.) 1951. 1. sz. 1–2. p.

3 Művelődés (1956–)

3.1 Új névvel (1956–1967)

1956. május (9. évf. 5. sz.) – 1985. december (38. évf. 12.) között a Művelődésügyi Minisztérium (1957 májusától az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium) adta ki. A Művelődési Útmutató utóda, melynek folytatta évfolyamszámozását. (4. ábra).⁴⁴ 1960. januárjától az Oktatás és Művelődésügyi Minisztérium és a Román Népköztársaság Országos Szakszervezeti Tanácsának (1960. májusától Szakszervezeti Központ) havonta megjelenő folyóirata; 1962. szeptemberétől a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság; 1971. októberétől a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata. 1980. aug./szept. – 1985. decembere közt a Megéneklünk Románia Országos Fesztivál⁴⁵ folyóirata, melyet szintén a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács adott ki.⁴⁶ A Művelődés megjelenése 1985. december (38. évf. 12. sz.) – 1990. január (39. évf. 1. sz.) között szünetelt, helyette a *Cîntarea României*⁴⁷ című folyóiratban jelent meg, Műhely címmel 16 oldal.⁴⁸

A *Könyvtárosok Tájékoztatójával*⁴⁹ párhuzamosan jelent meg a Művelődés 1965-ig, az előbbi megszűnéséig. Tulajdonképpen a könyvtárosoknak a szakmai lapja a Könyvtárosok Tájékoztatója volt, de a Művelődés is gyakran közölt ezekben az években könyvtárakról szóló írásokat a művelődési tevékenységek részeként, valamint könyvtárosoknak szóló mellékletei is voltak, a későbbiekben *Könyvtár*, illetve *Könyvesház* névvel.

4. ábra A Művelődés 1956-ban

A lap tartalmát tekintve Szabó Zsolt köntörfalazás nélkül fogalmazott 2001-ben, amikor kiadták a lap fennállásának 55. évfordulójára az adott kor cikkantológiájának válogatását, amely tartalmazta a Művelődés első 20 évének legfontosabb írásait. Szerinte: „nyugodt lélekkel elmondhatjuk, jellemzésül, hogy a lapban közölt írások körülbelül háromnegyedére kár volt a papírt pocskékolni. Már akkor sem jelentettek értéket, amikor megjelentek, legfennebb ízléstörténeti jelzései lehetnek élvezhetetlen fűrészporként egy olyan korszaknak, amelyben a hatalomra jutottak egyik legfontosabb törekvése az volt, hogy feje tetejére állítsanak egy korábbi értékrendet”. Mégis ez a lap állta ki az idők viszonyosságait, már több mint 75 éve.

Az 1956-os magyarországi forradalom⁵⁰ utóhatásaként Romániában egy kicsit lazábbra fogták a gyeplőt 1958-ban, de aztán egy évre rá megkezdődtek a letartóztatások, munkaszolgálat és börtön a lehető legszélesebb társadalmi fronton. A lapban pedig ugyanaz a „fűrészporként olvashatatlan, unalmas propagandaanyag közművelődésben, irodalomban, művészetekben”. Mindez a hatva-

44 Képernyőfotó, lelőhelye URL <https://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/134596> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

45 Nicolae Ceaușescu államelnök 1971-es kínai látogatása után az ott kibontakozott balos nacionalista "kulturális forradalom" mintájára Romániában létesített hivatalos műkedvelő tömegmozgalom Megéneklünk Románia Országos Fesztivál névvel.

46 Kuszálík Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet 1996., 428. cikk., 135–136. p. <http://kuzalik1.adatbank.transindex.ro/index.php?action=bo&name=624> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

47 Megéneklünk Románia (románul: Cîntarea României) – a romániai Ceaușescu-diktatúra által felülről létrehozott és irányított tömegmozgalom, sajtó, 1976 és 1989 között.

48 Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után. Bp. 2001. Teleki László Alapítvány; Kolozsvár, EME, 511. cikk. 196. p

49 Az első romániai magyar könyvtári szaklap a Könyvtárosok Tájékoztatója volt (1950. aug./szept. 1. évf. 1. szám – 1965. okt./dec. 9. évf. 4. szám), amelynek első száma 1950-ben jelent meg Bukarestben.

50 Az 1956-os forradalom és szabadságharc, vagy az 1956-os népfelkelés Magyarország népének a sztálinista terror elleni forradalma és a szovjet megszállás ellen folytatott szabadságharca, amely a 20. századi magyar történelem egyik legmeghatározóbb eseménye volt.

nas évek derekáig tartott, a pártfőtitkár *Gheorghiu-Dej*⁵¹ halálát követő viszonylagos nyitásig, amikor az újjá szerveződő hatalom meg akarta nyerni és maga mellé próbálta állítani az értelmiséget. „A több országra is kiterjesztett balszerencsés kísérletsorozatnak – amelyet a szocializmus útjának neveztek és földi paradicsomnak hirdettek – fő szócsöve volt a *Művelődési Útmutató* majd a *Művelődés*”- írta Szabó Zsolt az antológia bevezetőjében⁵².

Az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején kissé „lazított” a kommunista hatalom, s így a magyar kulturális élet is levegőhöz jutott. Ebben az időszakban jött létre például a román televízió magyar adása⁵³, megalakult a *Kriterion Könyvkiadó*⁵⁴, megindult *A Hét*⁵⁵ című magyar kulturális és közéletű folyóirat. Ha valaki végigszemléli a *Művelődés* 1948-1989 közötti lapszámait, nyomon követheti a romániai kommunista kultúrpolitika ideológiai hullámzásait, s azt is, hogy benne hogyan vergődött a magyar kisebbségi közművelődési élet, hogyan kereste a különböző időszakokban a lehetőségeket az identitás megtartására, a kulturális értékek átadására, vagy az éppen új értékeknek a felmutatására.⁵⁶

5. ábra A *Művelődés* 1968-ban

3.2 A tartalmi megújulástól a megszűnésig (1968–1985)

1968-ban átalakították a *Művelődés*t, az addig a falusi és szakszervezeti művelődési otthonok körén nagyrítkán túltekintő lap *Vistai András János*⁵⁷ és munkatársai révén az 1968. júliusi lapszámtól kezdődően külalakjában is megújult lett – írta Szabó Zsolt. Azonban átnézve az 1968-as lapokat nem találtam változást a külalakban, csak 1969 júliusától. (5, 6, ábrák^{58,59}) Úgy gondolták, hogy sikerül végre tartalommal megtölteni a lapot, a hagyományos, a népi és a polgári kultúra elemeit beépíteni az emberek tudatába. Megkísérelték a politikai szövegeket mennyiségileg lecsökkenteni, rövid- és középtávú célt kitűzni a falu és város értelmiségének. A kibontakozás azonban nem tartott sokáig. 1971 májusától megpróbálták visszaállítani, a hatalmi struktúra megerősödésé-

51 Gheorghie Gheorghiu-Dej (Barlád, 1901. november 8. – Bukarest, 1965. március 19.) román kommunista, munkásmozgalmi vezetőből lett államférfi. Az Antonescu-rendszerben bebörtönözték, de 1944 végétől (a román átállás után) miniszter lett, és 1945-ben a Kommunista Párt (később Román Munkáspárt) főtitkára. Miniszterelnök és az Államtanács elnöke is volt. Az ő vezetésével jutottak hatalomra a román kommunisták 1945–1947 között.

52 Szabó Zsolt: Húsz nehéz esztendő = *Művelődés*: Kisajátított közművelődés. 2001. 6-9. sz. 3-5. p.

53 A Román Televízió bukaresti magyar adása 1969. november 23-án indult.

54 A *Kriterion* Könyvkiadó bukaresti központtal és kolozsvári fiók szerkesztőséggel jött létre 1970. január 1-jén, a többnyelvű nemzetiségi könyvkiadás zavartalan biztosítása érdekében, az Állami Irodalmi Könyvkiadó és az Ifjúsági Könyvkiadó nemzetiségi szerkesztőségének jogutódjaként. A *Kriterion*, szakítva a szépirodalmi centrikussággal, átfogó kiadói programot dolgozott ki. Az irodalmi örökség és a kortárs irodalmi termés mellett a népköltészeti és a népművészeti, valamint a tudománytörténeti és politikátörténeti alkotásokat is felvette profiljába, melyből nem hiányoztak a természettudományok és a technikai műveltséget terjesztő művek sem.

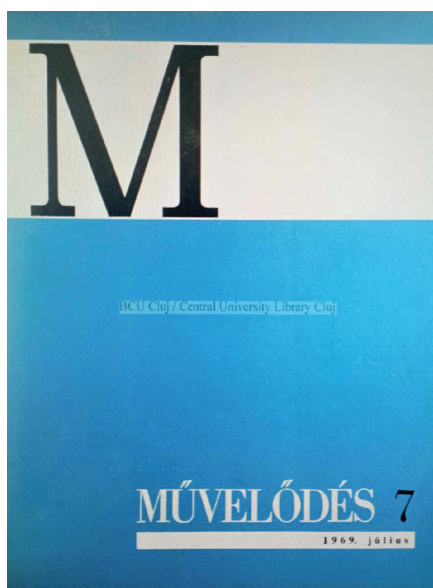
55 A *Hét* bukaresti kiadású romániai magyar társadalmi-politikai-művelődési hetilap volt, mely 1970 és 2003 között jelent meg.

56 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = *Művelődés* melléklet. 2017. 4. sz. 3-7. p.

57 Vistai András János (eredeti nevén András János, gyakran V. András János; Magyarvita, 1926 – Bukarest, 2006.) romániai magyar szerkesztő, szakíró, műfordító, néprajzkutató, helytörténész; Kalotaszeg történetének egyik legjelentősebb kutatója. A 20. század második felében számos román nyelvű munkát fordított magyar nyelvre. 1969 és 1974 között a *Művelődés* című bukaresti folyóirat főszerkesztője volt, ezzel jelentős részt vállalt a lap fejlődésében.

58 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/134741> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

59 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/134753> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

6. ábra A Művelődés 1969-ben

vel párhuzamosan mindazt, ami addig felépülőnek látszott. A szerkesztőség éléről eltávolították Vistai András Jánost, és 1975 végétől Kovács János⁶⁰ irodalomtörténészt nevezték ki főszerkesztőnek.⁶¹

1976 márciusa és 1977 júliusa között új szerkesztőbizottság jegyezte a lapot: Balogh József⁶² és Beke György⁶³ írók, Faragó József⁶⁴ néprajzkutató, Jakó Zsigmond⁶⁵ történész, László Ferenc⁶⁶ zeneesztéta,

valamint főiskolai és középiskolai tanárok, szerkesztők, a közművelődési élet irányítói. Megjelent az akkori impresszumban a belső munkatársak névsora is: Balogh József, Barabás Sándor, Béres Katalin⁶⁷, Gyarmath Annamária, Horváth Arany⁶⁸, Lőrincz Kálmán, Znorovszky Attila⁶⁹.

H. Szabó Gyula⁷⁰ a Kriterion Könyvkiadó igazgatója visszaemlékezésében írta: „könnyű volt a Művelődésnek jó munkatársakkal dolgozni, Szabó T. Attilával⁷¹, Egyed Ákossal⁷², történészekkel, néprajzosokkal, mert akkoriban ezek a szakemberek nemigen közölhettek másutt. A néprajzi rovatot dr. Kós Károly⁷³ néprajzkutató vezette, és ezek a szakemberek ezekben az időkben a kultúra csúcsai voltak.”⁷⁴

A közművelődés irányítóival tartottak találkozót a szerkesztők 1975-ben Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön, hogy megbeszéljék a folyóirat időszerű tennivalóit, a szocialista tudatformálás terén jelentkező sokoldalú feladatokat és az olvasókkal való kapcsolatuk kérdéseit. Székelyudvarhelyen kiderült, hogy az olvasók több műsornyagot igényelnek főleg a kórusok és zenekarok számára. Mások táncléírásokat, a könyvtárosok több és tömörebb recenziót és bibliográfiát látnának szívesen a Művelődésben. Sepsiszentgyörgyön szorgalmazták a szociográfiai felmérések közlését, a falumonográfiákat, a műemlékek bemutatását. Egyes olvasók panaszkodtak a postai terjesztés

60 Kovács János (Gyanta, 1921 – Bukarest, 1997.) romániai magyar újságíró, szerkesztő, irodalomkritikus.

61 Szabó Zsolt: A közművelődés igénye = Művelődés: A kibontakozás igézete. 2000. 6–9. sz. 5. p.

62 Balogh József (Bukarest, 1931 –Bukarest, 2006.) romániai magyar újságíró, író, műfordító. költő, a Könyvtári Szemle szerkesztője (1971. 2. sz. – 1973. 4. sz.), a Könyvtár (Művelődés első melléklete) szerkesztője (1981. 1. sz. – 1982. 1. sz.), a Könyvesház főszerkesztője (1991. 1. sz.), szerkesztője (1991. 2. sz.).

63 Beke György, álnévei: Faragó György, Bárdócz Gergely (Uzon, 1927 – Budapest, 2007.) József Attila-díjas erdélyi magyar író, újságíró, műfordító.

64 Faragó József (Brassó, 1922 – Kolozsvár, 2004.) néprajzkutató, író, egyetemi tanár. Eredeti neve: Fábri József.

65 Jakó Zsigmond Pál (Biharfélegyháza, 1916 – Kolozsvár, 2008.) Széchenyi-díjas romániai magyar történész, művelődés- és gazdaságtörténész, levéltáros, paleográfus, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja (1988). Az erdélyi magyar történettudomány egyik legmeghatározóbb alakja volt a 20. század második felében, levéltári kutatásain alapuló nagyszabású forrásgyűjteményei és közlései, valamint Erdély történetére, művelődéstörténetére vonatkozó munkái hiánypótló jelentőségűek.

66 László Ferenc (írói álnévei: László V. Ferenc; Vigh Frigyes) (Kolozsvár, 1937 – Kolozsvár, 2010.) zenetörténész, zenetudós, egyetemi tanár.

67 Barabás Béres Katalin újságíró (Marosvásárhely, 1943-). Tanulmányait a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen végezte (1965). 1965–1983 között szerkesztő a Művelődés folyóiratnál, 1983–1989-ben az Előre rovatvezetője, 1989–1992 között az Romániai Magyar Szó, 1992–1995-ben az Orient Expressz, 1995–1997-ben a Bukaresti Rádió, 1997–2006 között, nyugdíjazásáig az Új Magyar Szó parlamenti tudósítója.

68 Horváth Arany(álneve: Pálffy Krisztina; Magyarózd, 1932 – 2022) erdélyi magyar szerkesztő, riporter, író. Horváth István leánya.

69 Znorovszky Attila (Arad, 1943 – Budapest, 1989.) erdélyi magyar közíró, rendező, dramaturg, népművelő.

70 H. Szabó Gyula (Kolozsvár, 1951–) romániai magyar közíró, szerkesztő, 1990-től a Kriterion Könyvkiadó igazgatója.

71 Szabó T(örpényi) Attila (Fehéregyháza, 1906 – Kolozsvár, 1987.) erdélyi magyar nyelvész, történész, irodalomtörténész, néprajzkutató

72 Egyed Ákos (Bodos, 1929–) erdélyi magyar történész, 1990 óta a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, az újraalakult Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke (2002–2010 között)

73 Kós Károly (Sztána, 1919 – Kolozsvár, 1996.) romániai magyar néprajzkutató, muzeológus, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja.

74 Sándor Ferenc: Kerekasztal-beszélgetés a folyóirat jövőjéről = Művelődés (LXVI.) 2013. 9. sz. 4–7. p.

hiányosságaira. Ezeket a találkozók a Művelődés szerkesztői igen tanulságosnak ítélték meg, hasznos segítség volt számukra, hogy tartalmasabb, célszerűbb lapot szerkeszthessenek.⁷⁵

1975-ben Beke György a következőket írta a lapról: *"A Művelődés olyan romániai magyar folyóiratunk, amelyet a bibliográfusoknak és irodalomtörténészeknek évtizedek, talán évszázadok múltán is okvetlenül fel kell lapozniuk"*^{76,77} - célozva ezzel a lapban megjelenő új könyvek bibliográfiájára, könyvismertetésekre.

1976-ban a Művelődés terjesztéséről esett szó egy rövid bejegyzésben, MB címmel, amely a lap népes baráti körét jelezte, azoknak az áldozatkész és önzetlen olvasóknak a táborát, akik gyakorlatba ültették az „*olvasd, és add tovább*” jelszót. Egyre több olvasó kapcsolódott be az önkéntes terjesztők közé, népszerűsíteni a Művelődést, szervezni az új előfizetőket. Jórészt nekik lehet köszönni, hogy a lap példányszáma egy év alatt két és félszeresére nőtt.⁷⁸

Az 1978. évi 7. számban minden művelődési ágazat megemlékezett a Művelődés (Művelődési Útmutató) létrejöttének 30. éves évfordulójáról, a könyvtárosok is. *Gellért Géza*⁷⁹, a Székelyudvarhelyi Muncípiumi⁸⁰ Könyvtár főkönyvtárosa szerint a Művelődés arculata fokozatosan alakult olyanná, amilyen 30 évvel később lett. Az évek folyamán átvette az egykori *Könyvtárosok Tájékoztatójának*, illetve a későbbi *Könyvtári Szemlének*⁸¹ a hatáskörét is. Mint könyvtáros, pozitívnak tartotta a „beolvasztás” módját és formáját, az akkori (1978-as) melléklet-megoldást. Úgy gondolta, hogy ezt a megoldást

a művelődés más területeire is ki lehetne a jövőben terjeszteni, mivel a Művelődés Könyvtár melléklete szilárd helyet foglalt el a közművelődés életében.⁸²

1979-ben a publikálási lehetőség szűkülése miatt a lap terjedelmében is apadt (66-ról 50 oldalra), s egyre több írás inkább a romániai magyar közművelődési élet elméleti-ideológiai kérdéseivel foglalkozott, mint a gyakorlatival. 1981-től Kovács János nyugdíjba vonulása után már senki sem jegyezte főszerkesztőként a lapot, s az elkövetkező években az önálló nemzetiségi jellege egyre viszszafejtette.⁸³

3.3 A Művelődés elfojtásának időszaka (1986–1989)

1976–1989 közötti időszakban a bekeményedő diktatúra, a nyílt majd álcázott cenzúra egyre éberebben figyelte a szerkesztőséget, hogy meg ne fertőzze az olvasóit a néprajzi, hely-, művelődés- és tudománytörténeti írásokkal. 1984-ben az egyedül üdvöztetőnek kikiáltott Megéneklünk Románia Fesztivál, a kínai mintát követő román kulturális forradalom – amelyet hivatalosan 1971-ben hirdettek meg, de a végrehajtását számonkérni csak a nyolcvanas évek végén kezdték – szócsövének tekintették a lapot. Minisztériumi döntéssel megváltoztatták a román társlap címét, de a Művelődés akkor még megtarthatta nevét. A Kriterion Könyvkiadó néprajzi kiadványainak gondozójaként Mezei József⁸⁴ felkérésére még Szabó Zsolt hordozta körbe a tiltakozó levelet, amelyben a kolozsvári szerkesztőségi munkatársak állást foglaltak a lap nevének megtartása mellett. 1985 végén viszont beszüntették a Művelődést, s a Cântarea României lapnak ezer példányában, amelyeket az erdélyi városokban, falvakban terjesztettek, beillesztettek 8–16 lapnyi magyar nyelvű szöveget: verseket, irodalmi összeállításokat, irányanyagokat, szocialista, szélsőséges román nacionalista szellemű, értelmiség- és kultúraellenes primitív írásokat.⁸⁵

75 Olvasóink között = Művelődés (XXVIII.) 1975. 5. sz. 11. p.

76 Beke György: Meditáció egy könyvészeti összeállítás kapcsán = Művelődés (XXVIII.) 1975. 5. sz. 31–32. p.

77 Beke György: Meditáció egy könyvészeti összeállítás kapcsán = Könyvtár 1976. 1. sz. 31–32. p.

78 MB = Művelődés (XXIX.) 1976. 6. sz. 65. p.

79 Gellért Géza (Székelybetlenfalva, 1930 – Székelyudvarhely, 2008.) erdélyi magyar közíró, népművelő. 1964-től 1990-es nyugdíjba meneteléig Székelyudvarhelyen a muncípiumi könyvtár igazgatója volt.

80 Muncípium (románul: municipiu) megyei jogú város, a közigazgatási területi egységek egyik típusa Romániában, a városi önkormányzatok egyik jogi kategóriája. Rendszerint azokat a városokat emelik muncípiumi rangra, melyek viszonylag nagyok (általában 15 000 fő felett), illetve ahol előrehaladott a városiasodás és fejlett az infrastruktúra.

81 Könyvtári Szemle. a Művelődés- és Művészetügyi Áll. Biz. (1971. 3. sz-tól: a Szoc. Művelődési és Nevelési Tanács) folyóirata. 1966. jan/márc. (10. évf. 1. sz.) – 1973. okt/dec. (17. évf. 4. sz.): Bukarest.

82 Gellért Géza: Az átalakulások tükré = Művelődés (XXXI.) 1978. 7. sz. 9. p.

83 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

84 Mezei József (álneve: Szamosi Endre; Kolozsvár, 1938 – Bukarest, 2014.) erdélyi magyar szerkesztő, újságíró, műkritikus, művészettörténész.

85 Szabó Zsolt: Előszó. = Művelődés: A közművelődés szűkülő (t) erei 1999. 6–9. sz. 5. p.

Hogy miért is szűnt meg a Művelődés német lap-társával, a *Volk und Kultur*⁸⁶ egyetemben? Mert ezek a szerény, kis példányszámú közművelődési folyóiratok jóval régebről képeztek szálkát a sajtópolitika irányítói szemében. Egyszerűen azért, mert a romániai magyar és német művelődési életet, népi kultúrát, anyanyelvi ismeretterjesztést, helytörténeti-történelmi témákat felölelő hagyományos rovataikban egészében véve ápolták, élesztették a nemzeti kisebbségi öntudatot. Ezért kellett eltűnnie, formális ürügy híján is, a Művelődésnek és a *Volk und Kultur*nak, a magyar nyelvű. sajtótermékek közül elsőként, s oly módon, hogy példázzák is egyúttal a kisebbségi nyelven létező időszak kiadványoknak és intézményeknek, bárminemű fórumoknak szánt jövőbeli sorsát.⁸⁷

A romániai magyar szellemi élet mindeneképp számontartott folyóirat tovább éléséhez bizonyára hozzájárult, hogy az 1976-1985 közötti évfolyamok repertóriumát⁸⁸ 1989-ben közreadta a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára *Saliga Zsuzsanna* összeállításában. A repertórium igen jó lehetőséget nyújt azok számára, akik a romániai magyarság kulturális életéről, annak közelmúltjáról vagy régebbi hagyományairól kívánnak tájékozódni. Fontos segédeszköz azonban az egyéb témákban érdeklődők számára is. A lap ugyanis nemcsak a különböző művelődési mozgalmakkal (műkedvelő színjátszás, táncházmozgalom stb.) és intézményekkel (művelődési otthon, könyvtár, múzeum) foglalkozott, hanem teret adott a tudományos közleményeknek is. Ezek a magas színvonalú ismeretterjesztés ürügyén megjelent írások első sorban a helytörténet, a néprajz, a tudománytörténet kutatói számára jelentenek fontos forrásmunkákat. A repertórium a lapban közreadott cikkeket megjelenésük sorrendjében írja le. Ezt követi a névmutató (amely a cikkek szerzőit sorolja fel), majd az egyéb neveket közlő, a tartalmi feltárás sok szempontú lehetőségeit megvalósító 80 lapos tárgy-

mutató. Ez utóbbiból könnyen kideríthető, hogy tíz év alatt mintegy negyven könyvtári vonatkozású publikáció látott napvilágot a lapban, nem számítva a Könyvtár című, jóval korábban megszüntetett mellékletben közölt írásokat.⁸⁹ Habár a cikkben *Arató Antal*⁹⁰ nem tesz említést, hogy a repertóriumnak két szerzője lenne, a Szegedi Tudományegyetem katalógusában Saliga Zsuzsanna neve mellett, társszerzőként szerepel *Karácsonyi Béla*⁹¹ neve is.⁹²

Nem volt semmilyen hír róla, de a Szegedi Tudományegyetem honlapján ráakadtam egy másik repertóriumra, amelyet *Kúsz Katalin*, 2001-ben, szakdolgozatként írt Művelődés 1994-1995 (repertórium) címmel.⁹³

3.4 Az újraindulás nehézségei (1990-1999)

1990-ben az egykori munkatársaknak, de főleg Horváth Arany ügybuzgalmának köszönhetően, a XXXIX. évfolyammal, mintegy átugorva az 1986-1989 közötti éveket, a lap Művelődés címmel újraindult, „közművelődési folyóiratként” jegyezve a kiadványt. (7. ábra)⁹⁴ A szerkesztőség Bukarestből Kolozsvárra költözött, a megjelenéséhez az anyagi feltételeket a román Művelődési Minisztérium biztosította.⁹⁵ Ez az évfolyamszámozás 1994 végéig tartott, vagyis az 1991-es lapok XL. évfolyamszámozással, az 1992-es lapok XLI., az 1993-asok XLII., és az 1994-esek két évfolyamszámo-

89 Arató Antal: A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról = Könyvtáros 1991. 3. sz. 168-169. p.

90 Arató Antal (Budapest, 1942. június 21.-) Felsőfokú tanulmányait magyar-könyvtár szakon végezte. 1961-1970 között a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa volt. 1970-1980 között a Jászberényi Városi Könyvtár igazgatója. 1980-1991 között előbb az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központjának osztályvezetője lett, majd a Szabó Ervin Könyvtár főosztályvezetőjeként dolgozott. 1991-1994 között az OSZK munkatársa volt, 1994-ben a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár igazgatójává nevezték ki. 1999-2005 között címzetes igazgatóként tevékenykedett.

91 Karácsonyi Béla (Budapest, 1919. november 1. – Szeged, 1995. május 24.) Kossuth-díjas történész, középlatin filológus, egyetemi docens, könyvtárigazgató.

92 Forrás URL: <https://www.contentas.bibl.u-szeged.hu/Record/acta7792> (Utolsó elérés: 2023.07.18.)

93 Forrás URL: <https://www.contentas.bibl.u-szeged.hu/Record/dipl105704> (Utolsó elérés: 2023.07.18.)

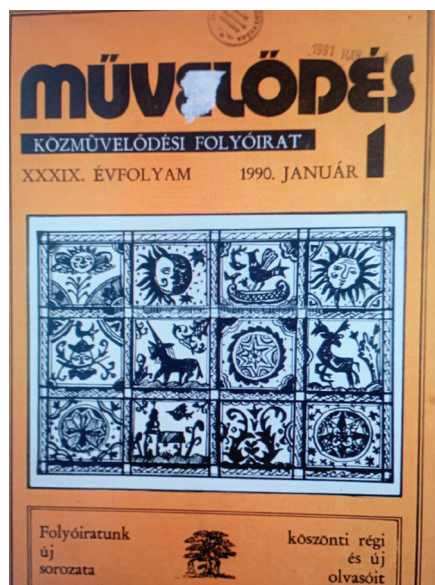
94 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/134940> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

95 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3-7. p.

86 A *Volk und Kultur* havonta, Bukarestben megjelenő, a romániai német kisebbségnek szánt kulturális kiadvány, amely 1949-1993 között jelent meg.

87 Mezei József: Miért szűntünk meg? = Művelődés (LXXIII.) 2020. 2. sz. 4-5. p.

88 Saliga Zsuzsanna (összeáll.): Művelődés 1976-1985. Repertórium. Szeged. 1989. JATE. = URL: <http://muvelodes2.adatbank.transindex.ro/?a=repertoriumrol> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

7. ábra A Művelődés 1990-ben

zást is: XLVI, (XLIII) kaptak, azonban a XLVI (a 46.) helyett XLVII. (47.) évfolyamszámozásnak kellett volna a lapszámokra kerülni. Valószínűnek tartom, hogy 1994-ben úgy gondolták a szerkesztők, hogy az 1986–1989 közötti éveket, nem tekintik a lap megszűnésének, ezért folyamatossá tették az évfolyamszámozást, nem ugorva át a 4 évfolyamot. Így az 1995-ben megjelent lapszámokon, helyesen a lap a XLVIII. (48.) évfolyamjelzést kapta.

Visszatérve 1991-re, amikor Szabó Zsolt irodalomtörténész személyében új főszerkesztőt neveztek ki: Mezei József főszerkesztő-helyettes lett, *Gagy József*⁹⁶ és Horváth Arany főmunkatárs, és *Kassay Miklós*⁹⁷ és *R. László Ferenc* voltak az olvasószerkesztők. 1990-től a lap alcíme: *A Megéneklünk Románia Országos Fesztivál folyóiratáról Közművelődési havilapra változott*.⁹⁸ Az indulásnál jelen lévő munkatársak továbbra is teljes létszámban a lap munkatársai voltak: *Lévai K. Zsuzsa* fotóriporter, *Magyari-Vincze Enikő*⁹⁹, *Szőke Magdolna*, *Lakó Attila*,

96 Gagyi József (Marosvásárhely, 1953. április 26.–) romániai magyar költő, szociográfus, egyetemi tanár.

97 Kassay Miklós, írói álneve: Kass Miklós (Bukarest, 1936. október 26. – Kolozsvár, 2021. január 3.) romániai magyar prózaíró, újságíró.

98 Dáné Tibor Kálmán: *Művelődés – visszapillantó = Művelődés* (LXXIII.) 2020. 1. sz. 3. p.

99 Magyari-Vincze Enikő (1961–) A kulturális antropológia és gender studies professzora a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, Kolozsváron.

Winter Péter. Ebben az évben olvasható egy interjú sorozat *Szente Ferenc*¹⁰⁰ tollából a magyarországi *Könyvtári Levelező/lapban*¹⁰¹ Szabó Zsolt szakmai munkásságáról.^{102,103,104}

A *Művelődés* továbbra is folytatta többirányú tájékoztatását. Az állandó rovatok: Vadrózsák, Enciklopédia, Kórusaink történetéből, Könyvtár¹⁰⁵ stb. biztosították a folyamatosságot. A maga nemében továbbra is egyedülálló volt a lap, a témák sokfélesége, változatossága tekintetében.¹⁰⁶ Abban az időszakban mindegyik lapszám tartalmazott könyvtárral foglalkozó írásokat, tehát a könyvtárügy is jelentőségének megfelelő helyet kapott a folyóiratban.¹⁰⁷

Az 1990–1994 közötti időszakra úgy tekintettek a szerkesztők, hogy ez egyáltalán nem volt irigylésre méltó korszaka a *Művelődés*nek. A forradalom utáni kezdeti lendület hamarosan megtorpant, a lapszámok csak nagy késéssel jutottak el 1990-ben és 1991-ben az olvasókhöz, két lapszámot pedig Magyarországon nyomtattak ki. De az öt év alatt 49 lapszámot jelentettek meg, ehhez még hozzáadva a *Könyvesház* című melléklet 1991–1994 között megjelenő öt lapszámát.¹⁰⁸

Szabó Zsolt 1991-ben örömmel tudatta az olvasókkal, hogy a *Művelődés* életében jelentős változás következett be: Bukarestből Kolozsvárra költö-

100 Szente Ferenc (1933 – 2021.) 1982-ben az OSZK KMK igazgatója lett, majd 1986-ban – megtartva igazgatói címét is – az OSZK főigazgató-helyettesévé nevezték ki. 1994-ben vonult nyugdíjba.

101 Könyvtári Levelező/lap (1989-2016) Kiadója az OSZK-KMK volt, szerkesztője a Könyvtárost 1985 végéig szerkesztő Gerő Gyula volt.

102 Szente Ferenc: *Éltünk, ahogy tudtunk: Beszélgetés Szabó Zsolttal, a romániai Művelődés főszerkesztőjével I. rész.* = *Könyvtári Levelező/lap* 1991. 9. sz. 11–12. p.

103 Szente Ferenc: *Éltünk, ahogy tudtunk: Beszélgetés Szabó Zsolttal, a romániai Művelődés főszerkesztőjével II. rész.* = *Könyvtári Levelező/lap* 1991. 10. sz. 9–11. p.

104 Szente Ferenc: *Magyar-magyar mérlegelések: Harmadik beszélgetés Szabó Zsolttal, a romániai Művelődés főszerkesztőjével.* = *Könyvtári Levelező/lap* 1991. 11. sz. 9–10. p.

105 Volt olyan lapszám, ahol a Könyvtár rovatcím alatt nem könyvtárral kapcsolatos anyag jelent meg. Pl. *Művelődés* 1976/4. számában

106 Szabó Pálné: *Művelődés 1990–1991. Repertórium* Szeged, 1997. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola. (Szakdolgozat)

107 Arató Antal: *A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról.* = *Könyvtáros* 1991. 3. sz. 168–169. p.

108 Szabó Zsolt: *Ünnepköszöntő = Művelődés: A közművelődés szolgálatában* 1998. 6–9 sz. 1. p.

tözött a szerkesztőség, az Erdélyi Múzeum Egyesület¹⁰⁹ székházába. A költözéssel egyidőben a Művelődésügyi Minisztérium Szabó Zsoltot bízta meg a lap főszerkesztésével.

Ebben az időszakban bizonyosnak látszott, hogy Romániában is jelentős társadalmi értékváltozás, valamiféle visszarendeződés zajlik: újra felértékelődtek az egyéni kezdeményezések, a kisközösségek, visszaszorulóban volt az öncélúvá vált központosítás, az állam mindenható szerepe. Ami megmaradt, az az egyén természetes igénye volt, hogy időben és térben el tudja helyezni magát, meg tudja valósítani önmagát, kibontakoztathassa személyiségét. Ebben próbált segíteni a Művelődés akkor, amikor a hagyományokat tudatosította, a honismeret tárgykörén belül helytörténeti, népismereti, művelődéstörténeti kutatásokra buzdította olvasóit. Úgy gondolták, hogy a Művelődésre szüksége van a romániai magyar társadalomnak, s ha ez igaz, akkor nem is fogja hagyni elsorvadni. 1989 után másfél száznál több magyar nyelvű lap jelent meg, melyek egy része 1991-re már megszűnt, s a többi is meg kellett, hogy találja azt a társadalmi réteget, amely képes volt eltartani.

A lapnak és szerkesztőinek boldogulása nem kis mértékben attól is függött, hogy sikerül-e a közösségi életet megújítani, sikerül-e a közösségfejlesztés és közösségépítés új útjait megtalálni. Voltak biztató jelek, például az újjáalakuló Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE)¹¹⁰ brassói nagygyűlésén 1991. április 20-án, ahol számba vettek néhány olyan helyi kezdeményezést, amely az önépítő társadalom új intézményrendszerének csíráit hordta magában. Ezeknek a helyi, területi és országos közművelődési egyesületeknek, egyesületeseknek, csoportoknak kívánt a Művelődés nyilvánosságot biztosítani, közkinccsé tenni azokat a tapasztalatokat, amelyekből mások is okulhattak.

Tervezték, hogy 1991 ősztől rendszeres olvasói találkozókat fognak tartani, vitákat kezdeményeznek, hogy felmérjék az igényeket s széleskörű nyilvánosságot biztosítsanak a szerkesztőséget foglalkoz-

tató kérdéseknek. Szeptemberben, Csíkszeredában a közművelődési ünnepek szerepéről, hatékonyságáról, szervezésének buktatóiról tanácskoztak.^{111,112} Októberben, Sepsiszentgyörgyön a közművelődési könyvtárhálózat hiányosságairól, e hiányosságok pótlásának lehetőségéről, s a Művelődés mellékletének, a Könyvesház arculatának a kialakításáról terveztek értekezni a szakemberekkel.¹¹³

Szerették volna, ha az olvasók magukénak éreznék a lapot, ezért 1991 szeptemberétől beindították az olvasószolgálatot, amely: *„majd az ügyes-bajos dolgokban is igyekezni fog segíteni, s válaszolni fognak a beérkezett levelekre is.”* Cserébe azt remélték, hogy megértésre találnak akkor is, amikor a szerkesztőség fog előhozakodni gondjaikkal. Az olvasók megértését kérték, hogy még mindig késéssel jutnak hozzá a Művelődéshez. A fél éves lemaradást fokozatosan ledolgozva, 1991. december végére szerettek volna egyenesbe kerülni, és 1992. januártól már megújult külsővel minden hónapban pontosan, idejében megjelenni (*8. ábra*)¹¹⁴. 1991-re a Művelődésügyi Minisztérium biztosította az anyagi feltételeket, és ígéret volt 1992-re is. Valószínűnek tekintette Szabó Zsolt, hogy az állam a terheket, vagy legalábbis egy részüket áthárítja majd a társadalomra. A legnagyobb kérdés az volt, hogy sikerülni fog-e az olvasók segítségével túlélni azt az átmeneti időszakot, előfizetésükkel támogatják-e vagy sem a lapot. Ugyanakkor – tekintettel a rohamosan megnövekedett előállítási költségekre – *„találnak-e a kultúrára áldozni tudó és hajlandó vállalkozókat, akik hirdetéseikkel, adományaikkal segítik majd a Művelődést azért a munkáért cserében, amit eddig végzett, s amit a megváltozott körülmények között is magára vállalt a romániai magyar anyanyelvű lakosság közművelődési hagyományainak ápolásában, és az európai mérce szerinti anyanyelvű műveltség terjesztésében.”*¹¹⁵

109 Az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) az erdélyi tudományos és irodalmi élet fellendítésére Kolozsvárt alakult egyesület. (1859–1949; 1990–)

110 Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) egy kulturális intézmény volt 1885–1946 között, amely 1991-ben újra alakult.

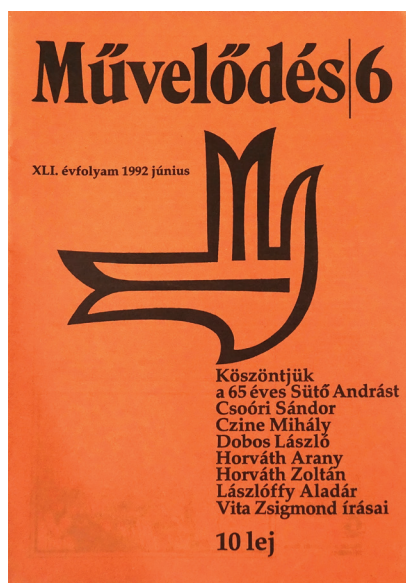
111 Gagyi József: Közművelődési ünnepeinkről = Művelődés (XLIV.) 1991. 10. sz. 10–15. p.

112 Gagyi József: Közművelődési ünnepeinkről = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 21–27. p.

113 Nem lehet tudni, hogy megtartották-e a Sepsiszentgyörgyön tervezett találkozót.

114 1992. júniustól sikerül megújult külsővel megjelenni. Vántsa Judit fotója.

115 Szabó Zsolt: Töprengjünk együtt! = Művelődés (XLIV.) 1991. 7–8. sz. 1. p.

8. ábra Egy 1992-es lapszám

Három évvel az 1989-es rendszerváltás¹¹⁶ után már eltelt annyi idő, hogy fel tudták mérni a Romániában megjelenő lapok, hogy hányan vannak, milyen gondokkal, bajokkal küzdenek. A Művelődés szerkesztői szerették volna összeállítani a magyar lapok, szerkesztőségek galériáját, de a megadott határidőig még fele sem küldte el a bemutatkozó írást. Annyit azonban lehetett tudni, hogy 1989. december 22. után több mint kétszáz magyar sajtótermék jelent meg legalább egy alkalommal Romániában. Azonban ezeknek több mint a fele nem érte meg az egy éves születésnapját, s amikor számba vették a szerkesztőségeket, alig félszázat tudtak megszólítani. Arra kérték a fő- vagy felelős szerkesztőket, hogy mutassák be lapjukat az olvasóknak, írják meg történetüket, terveiket, gondolataikat, komoly vagy humoros formában mintegy, 30 sorban. A határidőt is meghosszabbították, és 1993-ban, a májusi nagyváradi ünnepek keretén sorra kerülő sajtónapra szerették volna megjelentetni a lapot. Azonban az országgyűlés egyre odázta a költségvetés megszavazását (az 1993-as

116 Az 1989-es romániai forradalom Temesvárott kezdődött december 15-én. A kelet-európai rendszerváltozások között a legvéresebb volt. Az ország diktátorát, Nicolae Ceaușescut és feleségét, Elena Ceaușescut megfosztották hatalmuktól és kivégezték. A romániai forradalom előtt a többi kelet-európai országban békés úton ment végbe a rendszerváltás; Románia volt az egyedüli ország a vasfüggöny mögött, ahol az átmenet erőszakos módon zajlott, és ahol az egykori kommunista vezetők egy részét ki is végezték.

évre), ezért a román Művelődési Minisztérium az év első három lapszámának nyomdaköltségeit nem fizette ki, így csak reménykedni tudtak, hogy a májusi lapszám még az első félévben megjelenik.

A lapok bemutatkozásából a Művelődést és az akkor már fél éves Könyvesházat sem hagyták ki. 1993-ban, a két lap szerkesztőségében tízen dolgoztak azon, hogy mindig pontosan, idejében megjelenjen, az olvasókhöz eljusson mindaz, amit a közművelődés számára hasznosnak, fontosnak tartottak.¹¹⁷

1993-ban a Művelődés 45 éves lett, ezért az októberi lapszám első oldalai a lap történelméről, az átélt, túlélt időszakokról, nehézségekről, sikerrekről, tervekről szólt.^{118,119}

Sütő András¹²⁰ is köszöntötte a lapot. Kiemelte, hogy „a Művelődésnek volt olyan korszaka, amikor szerkesztői számára a legnagyobb csapás és megaláztatás a folyóirat kötelező megjelentetése volt. Vigasztaló, hogy a gyökeresen megújult, kitűnő lap, jubileumi ünnepségén jóízű kacaj vethet fátylat az elmúltakra. Miközben bizonyosan magatok sem feleditek, hogy reményeinket változatlanul a Diktátor¹²¹ szellemének árnyékában melengetjük. Míg az ő tanítványai élnek és kultúrminiszterek is lehetnek: hazai magyar kultúránkat újabb csapások érhetik.”^{122,123}

Nagy Olga¹²⁴ szerint a Művelődés „a kezdetektől a kultúrotthonok egyfajta irányítója volt, ma már a teljes magyar kulturális, sőt tudományos életnek is egyfajta tükre, fontos orgánuma.”^{125,126}

117 Szabó Zsolt: Magyar lapok, szerkesztőségek galériája = Művelődés (XLVI.) 1993. 5. sz. 1. p.

118 Szabó Zsolt: Ünnepek és hétköznapok = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 1. p.

119 Szabó Zsolt: Ünnepek és hétköznapok = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 15. p.

120 Sütő András (Pusztakamarás, 1927 – Budapest, 2006.) Herder- és Kossuth-díjas erdélyi magyar író.

121 Nicolae Ceaușescu (Scornicești, 1918. január 26.–Târgoviște, 1989. december 25.) román kommunista politikus, a Román Kommunista Párt vezetőjeként Románia vezetője 1965-től 1989-es kivégzéséig.

122 Sütő András: A Művelődés szerkesztőihez = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 2. p.

123 Sütő András: A Művelődés szerkesztőihez = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 16. p.

124 Nagy Olga (Nagyernye, 1921 – Sepsiszentgyörgy, 2006.) író, újságíró, néprajzkutató.

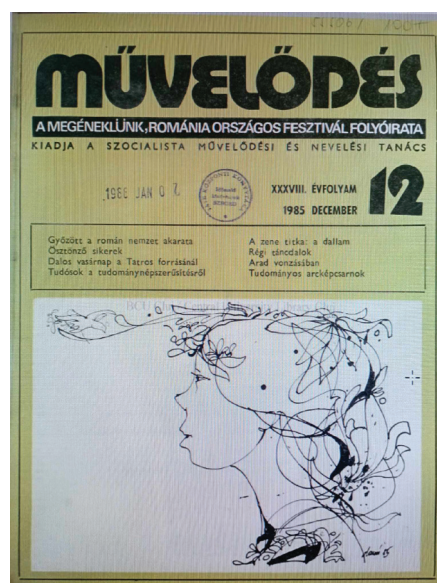
125 Nagy Olga: Visszapillantás tanulságokkal = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 2-3. p.

126 Nagy Olga: Visszapillantás tanulságokkal = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 16-17. p.

Horváth Andor¹²⁷ 1984-től a lap munkatársaként emlékezett az 1986 elején bekövetkező tragédiáról, amikor összevonták a román és magyar nyelvű szerkesztőséget és a Nagy Nemzeti Fesztivál amatőr társulata számára kellett műsoranyagot közölni és sikereiket népszerűvé tenni. 1988 őszén hívták a minisztérium tanácstermébe egy értekezletre. Akkor azt hitték, hogy teljesen megszűntetik a lapot, a szerkesztőséget, de nem így lett. Csak végig kellett, hogy hallgassák *Suzana Gâdea*¹²⁸ intelmeit arról, hogyan lehet még odaadóbban, még hatékonyabban írni, propagálni.^{129,130}

Nagy Jenő már a Művelődési Útmutatóban, majd 1968-tól a Művelődésben több mint harminc cikket írt 1993-ig. Mivel a Művelődés kezdettől fogva nagy hangsúlyt fektetett a helyes nyelvhasználat, a nyelvi műveltség egyes kérdéseit tárgyaló cikkek megjelentetésére, ezért foglalkozhatott ebben a témakörben olyan kérdésekkel, mint a művelődés és a nyelvi műveltség, szótörténet és viselettörténet, a moldvai csángók körében végzett néprajzi kutatások.^{131,132}

Mezei József is felelevenítette emlékeit, az ő életének is fontos része volt a Művelődés 1977 után. A lap rovatvezetője, szerkesztőségi főtáka volt 1977–1985 között és, a *Cîntarea României* folyóirat *Műhely* című magyar mellékletének volt a szerkesztője 1986–1989 között. 1989 decembere után Horváth Arannyal, Balogh Józseffel, Horváth Andorral újraalapította a diktatúra alatt megszüntetett Művelődést, s annak főszerkesztője, majd a lap Kolozsvárra költözése után (1991) főszerkesztő-helyettese volt. Köszöntőjében foglalkozott az 1985-ben megjelent utolsó Művelődés lapszámmal, amelyet „*merülőfélben, ám éppen ezért viszonylag szabad kézzel szerkesztették. Pánik nélkül. A totá-*

9. ábra Egy 1985-ös lapszám

*lis kilátástalanság ellenére akkor se, a rákövetkező rémes öt esztendő folyamán sem akartam és tudtam elhinni, hogy mindennek vége csakugyan, hogy a lapnak végképp befellegzett. Merengő leányka arcot ábrázoló tusrajzot raktam a borító ablakába; eltérően a szokásostól, befele, visszafelé nézőt. A kötelező első oldali évfordulós, történelmi témák pedig ezzel a címmel jelent meg: Győzött a román nemzet akarata. A túlélés öt éve feledésre érdemes, azaz lábjegyzetbe való.”(9. ábra)¹³³ Megemlítette a 1989-es talpra állást is „*az ekörüli bokros teendőkkal küszködve időm se, energiám se maradt igazán a forradalmasdi-jétékban való részvételre (...) Hurráoptimizmusra nincs ok s remény.*” Végezetül mégis úgy gondolta, hogy a talpon maradásnak megvannak az esélyei.^{134,135}*

Méhes György író visszaemlékezésében azt írta: „*akkoriban nem a szakmai tapasztalat és a lelkiismeretes munka számított, hanem a párthűség*”. Felmondott a lapnál mielőtt elbocsátották volna, de továbbra is jó viszonyban maradt a szerkesztőséggel és továbbra is írt a Művelődésben.¹³⁶

127 Horváth Andor: (Kolozsvár, 1944 – Karcag, 2018.) erdélyi magyar esszéíró, műfordító, szerkesztő, egyetemi oktató.

128 Teljes neve: Susănița Irina Gâdea (1919–1996) kommunista politikusnő és román miniszter, a Ceaușescu-rezim kiemelkedő tagja 1976–1989 között. 1974-ben a Román Akadémia levelező tagjává választották. 1989-ben kizárták a Román Akadémiáról.

129 Horváth Andor: A tragikomédia élménye = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 3–4. p.

130 Horváth Andor: A tragikomédia élménye = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 17–18. p.

131 Nagy Jenő: Közművelődésünkért, önismeretünkért = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 4–5. p.

132 Nagy Jenő: Közművelődésünkért, önismeretünkért = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 18–19. p.

133 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/134939> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

134 Mezei József: Alkalomra szóló naplójegyzet = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 5–6. p.

135 Mezei József: Alkalomra szóló naplójegyzet = Művelődés (LI.) 1998. 5-6. sz. 19–20. p.

136 Méhes György: Valamikor szerkesztő is voltam = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 6–7. p.

Gábor Dénes¹³⁷ tollából már könyvtári vonatkozású visszatekintést is olvashatunk a lap 45 éves fennállásának köszöntőjében, hiszen a Művelődés Könyvtár című mellékletében *Periszkóp* címmel állandó rovata volt 1977–1981 között. Visszatekintő beszámolóját így kezdi tévesen: „*kezdetben vala a Bukarestben megjelenő Könyvtárosok Tájékoztatója (1957–65).*”¹³⁸ Ezt követően a Könyvtári Szemlééről, majd a Művelődés mellékletéről, a Könyvesházzal írt memoárjában.^{139,140}

Kántor Lajos¹⁴¹ 1993 őszén a következőket írta a lapról: „*örömmel mondhatjuk el, hogy a Művelődés visszatalált önmagához, s nem csupán grafika-
ilag tudott megújulni.*” A lap azonban továbbra is nehéz feltételek között jelent meg, mivel az állami mecenatúra már nem, a szponzorálás pedig még nem működött zökkenőmentesen.^{142,143,144}

1997-ben a Művelődési Minisztérium az addigi 52 oldalból csak 20 oldal megjelenését támogatta. „*A többit tessék más forrásokból fedezni*” – hangzott a miniszteri utasítás a szerkesztőséghez eljuttatott írásban. A támogatásnak feltételei is voltak, például legalább 1000 eladott példány (első negyedévben 2600 lelt gazdára). Továbbá tetemes saját bevételhez kötötték a támogatást, ami miatt meg kellett emelni a lap árát, főleg, hogy még a papír ára is emelkedett. Belső munkatárs legfeljebb négy maradhatott a tizből, a bérekre kifizethető a támogatásnak maximum 35 százaléka, és gondoskodni kellett még legalább egy hatékony támogatóról. Erről az alapról indultak a tárgyalások. Az elbocsátásokkal és nagyon szigorú takarékossgal, a lapszámok terjedelmének csökkentésével legfeljebb húsz százalékot tudtak lefaragni a költségekből.

137 Gábor Dénes (Brassó, 1936 – Kolozsvár, 2019.) magyar bibliográfus, kisgrafikai szakíró.

138 A Könyvtárosok Tájékoztatója 1950-ben indult.

139 Gábor Dénes: Egy folyóirat odisszeája (Könyvtári Szemle → Könyvesház = Művelődés (XLVI.) 1993. 10. sz. 7–8. p.

140 Gábor Dénes: Egy folyóirat odisszeája (Könyvtári Szemle → Könyvesház = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 20. p.

141 Kántor Lajos (írói álneve Köves László) (Kolozsvár, 1937 – Kolozsvár, 2017.) Széchenyi-díjas magyar irodalomtörténész, filológus, kritikus, szerkesztő.

142 Kántor Lajos: Megújult a Művelődés = Művelődés (XLVII.) 1994. 1. sz. 1. p.

143 Kántor Lajos: Megújult a Művelődés = Művelődés: A közművelődés szolgálatában. 1998. 6–9. sz. 15. p.

144 Kántor Lajos: Megújult a Művelődés = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 15. p.

Pályázatokat írtak az EMKÉ-hez, a Sajtó Szaktestülethez¹⁴⁵, különböző egyesületekhez, valamint Alapítványokhoz folyamodtak, hasznot hozó, gyümölcsöző együttműködések reményében.¹⁴⁶

Három hónappal később Szabó Zsolt az írta, hogy helyzetük többé-kevésbé körvonalazódott ugyanis az 1997. május 29-én kelt kormányrendelettel, tucatnyi laptársukkal együtt önálló jogi személyiséggé váltak, és ígéretet kaptak a tartozások kiegyenlítésére. Az eredetileg 40 százalékos minisztériumi támogatás menet közben felére apadt. Meghúzták a nadrágszíjat: lemondtak a tudósítói hálózatról; a csíki, háromszéki és szilágysági belső munkatársak megígérték, hogy ezután is segítenek írásaikkal, szervezőmunkával, támogatók megtalálásával, a jelképes tiszteletdíj ellenében. Négy munkatársuk pedig máshol próbált szerencsét. Megemelték a lap árát is, de a terjedelmet még nem csökkentették. Türelmesen és kíváncsian várták, hogy a biztosnak beígért támogatások befutnak-e vagy sem. Kedvezően bírálták el a pályázatukat az EMKE illetékesei, a Soros Alapítvány Egy Nyílt Társadalomért¹⁴⁷, a Sajtó Szaktestület is értesítette, hogy kérésük részben teljesítve lesz. Olyannyira biztosra vették az ígéreteket, hogy rá is nyomtatták a lapra a támogatás tényét. Kiszámították, hogy a legolcsóbb nyomdában, a legolcsóbb papíron, a szerkesztőségi költségeket a legalacsonyabbra szorítva három–négy hónapig élhetnek, hacsak közben nem javul a román gazdaság, vagy ha nem sikerül újabb támogatókra lelteni, a pótköltségvetésből újabb morzsákat felcsipegetni.¹⁴⁸

Az 1998. évi első lapszámban arról tájékoztatta az olvasókat Szabó Zsolt, hogy ismét eltelt egy év, melyből hat hónap az, amióta saját lábukra állította őket az új laptámogatást kidolgozó kormány elgondolás. Remélte viccesen, hogy az 1998-as évtől: „*lehet, hogy rosszabb az előzőnél, de mindenképpen jobb annál, ami következik.*” Tehát eléggé

145 Sajtó Szaktestület = A Communitas Alapítvány egyik szaktestülete.

146 Szabó Zsolt: Hogyan tovább? = Művelődés (L.) 1997. 5–6. sz. 1. p.

147 Az Open Society Foundations (Nyílt Társadalomért Alapítványok), korábbi nevén Open Society Institute, egy nemzetközi pályázatokat kiíró szervezet, melyet Soros György üzletember alapított.

148 Szabó Zs.: Egyelőre élünk! = Művelődés (L.) 1997. 7–8. sz. 1. p.

borúlátó volt a jövőre nézve, azonban úgy gondolta, hogy mégis szerencsésebb lenne a jó dolgokat hangsúlyozni, azokra figyelni. Jónak tartotta, hogy az 1997-es átszervezés óta a hetedik lapszám is megjelent, s ha még egyszer ennyi megjelenik, akkor az már azt fogja jelenteni, hogy a Művelődés megérte az 50. születésnapját.¹⁴⁹

Újdonságként adta hírül, hogy a lap ezután a világhálón is olvasható lesz. A Soros György¹⁵⁰ által létrehozott Egy Nyílt Társadalomért Alapítvány jóvoltából hat hónapig egy mega felület áll rendelkezésükre, ami három lapszámot jelentett képek nélkül. A szerkesztőség is használhatta ez idő alatt a világhálót ingyen, havi negyven órában, ezen felül pedig térítés ellenében.¹⁵¹

Időközben azonban a Művelődés kezdeti lendülete megtorpant, azt a néhány feltett lapszámot „*ott lepte a virtuális por*”, hiába jelezték többen is, hogy szívesen olvasnák az ily módon könnyebben elérhető lapot, technikai okokból nem tudták frissíteni, nem volt elegendő tárhely a honlapot tartalmazó szerveren.¹⁵²

Pedig a lap szívesen vette volna, ha nemcsak Romániában, a terjesztők által lehetett volna hozzájutni, hanem a kortárs információhordozók segítségével (CD, internet) is, vagy egy jól kiépített cserehálózaton keresztül akár hagyományos, nyomtatott formában eljuthatott volna mindenková. Létérdekük volt, hogy minél több új munkatársat nyerjenek meg, akik általános látásmódjukkal, kutatási szemléletükkel árnyaltabbá, összetettebbé tették volna a mondandókat.¹⁵³

1998-ban arról adott hírt Szabó Zsolt, hogy az 1948-1998 között, a Művelődési Útmutatóban és a Művelődésben megjelent cikkekből tallózva, egy öt kötetből álló Művelődés antológiát fognak megjelentetni. Tervei szerint az 1998-tól évente

megjelenő antológia tartalma egy-egy évtizednyi válogatást fog adni a legértékállóbb írásokból, hogy „*az olvasó forgassa, ízlelgesse, fedezze fel azokat a maradandónak ítélt értékeket, amelyeket a lap egykori munkatársai, szerkesztői átadni, közvetíteni próbáltak.*”¹⁵⁴

1998. augusztus 17-én lapzártakor a Művelődés helyzetének tényét foglalta össze Szabó Zsolt. Túl voltak már az összevont július-augusztusi lapszám megjelenésén, s az első félév pénzügyi mérlege szerint: fő támogatójuktól, a Művelődésügyi Minisztérium alapjaiból megkaptak 15%-ot (30%-ot ígért), Sorostól 12%-ot, az olvasóktól (eladott lapokból) 25%-ot, alkalmi támogatásokból 3%-ot. A maradék 45%-kal meg tartoztak a nyomdának, a munkatársaknak, és maguknak. Szabó Zsolt bevallotta, hogy lehet nagylelkűek voltak akkor, amikor a lap árát nem emelték meg, de amikor az éves költségtervet készítették akkor még 40%-os minisztériumi támogatást reméltek. Ezen kívül több helyre is pályáztak: a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE)¹⁵⁵ sajtóalapjából a kuratórium megítélte 1998-ra 4%-ot a 10% helyett, az EMKE 5%-ot a 20% helyett. Úgy gondolták, hogy ebből csak úgy lehet talpra állni, ha megemelik a lap árát legalább háromszorosára megemelik. Akkor pedig bizonyára lemorzsolódnak a rendszeres vásárlók, előfizetők, akiknek legalább fele diák. Vagy a világhálóra vonulnak, de akkor is elveszítik az olvasókat a számítógépes hozzáférhetetlenség miatt.

Többször is megfogalmazták, hogy a Művelődést, bár alapszabályzatába foglalta s több közgyűlésen is elhangzott, az EMKE, anyagiak híján nem tudta támogatni. Kiderült, hogy az EMKE akkori vezetősége, ha tudta volna sem óhajtotta támogatni, mert nem érezte sajátjának.

Szerencsét próbáltak a Romániai Magyar Könyves Céhnél (RMKC)¹⁵⁶ (MKM könyvpályázat) és a Kisebbségi Tanács pénzalapjaiból meghirdetett EMKE pályázaton is. Az RMKC-nél azonban nem versenyeztették a szabályosan iktatott, előszóval,

149 Szabó Zsolt: Fél esztendő mérlege = Művelődés (LI.) 1998. 1. sz. 1. p.

150 Soros György, születési nevén Schwartz György (Budapest, 1930. augusztus 12. –) magyar születésű amerikai üzletember és filantróp, közgazdász, a reflexivitás közgazdasági elméletének kidolgozója.

151 Szabó Zsolt: Világhálón a Művelődés = Művelődés (LI.) 1998. 2. sz. 1. p.

152 Sütő Ferenc: www.muvelodes.ro = Művelődés (LVII.) 2004. 10. sz. 3. p.

153 Sütő Ferenc: Korszakváltás = Művelődés (LVIII.) 2000. 12. sz. 3. p.

154 Szabó Zsolt: Művelődés 50. ünnepköszöntő = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 1. p.

155 MÚRE = Magyar Újságírók Romániai Egyesülete URL: <https://www.mure.ro/> (Utolsó elérés: 2023.07.25.)

156 Romániai Magyar Könyves Céh, Marosvásárhely. A romániai magyar könyvkiadók, könyvkészítők és könyvkereskedők egyesülete.

tartalomjegyzékkel ellátott kéziratot, mert elkeveredett a szerkesztőségben. A kilenc tagú kuratóriumot az RMKC elnöke, a kuratórium titkára félrevezette, úgy tájékoztatta őket, hogy nincs értékelhető kézirat.

A tervezett antológiák megjelenése mégis sikerült, igaz, az öt kötet helyett nyolc jelent meg. Az első antológia 1998-ban jelent meg, a lap fennállásának 50. éves évfordulóján. Annyira bíztak a támogatásokban, hogy a kolofonban köszönetet mondtak érte az EMKÉ-nek és az MKM-nek. Terv szerint ez az antológia időben átfoghatta volna az utolsó évtizedet, de csak 5 évet tekintett át, az 1990–1994 közötti időszakot.¹⁵⁷ A második antológia 1999-ben jelent meg, átfogva az 1976–1989-es időszakot; a harmadik 2000-ben átfogva az 1968–1978 közötti éveket; a negyedik 2001-ben, amely az 1948–1967 között megjelenő lapszámokból talózott; a másik négy tematikus antológia *Galéria*, *Kórustár*, *Gitáriskola*, *Játékszín* címekkel jelent meg.

1999-ben a Művelődés nyitni próbált az egyetemisták felé is. Úgy gondolták, hogy a lap tudománypopularizáló tevékenységével, mint közművelődési figyelő, nem szeretné szem elől téveszteni az egyetemi, ifjúsági közösségek önkifejezési törekvéseit. Közlési lehetőséget kínáltak a lapban, hiszen a különböző pályázatok, ösztöndíjak elengedhetetlen feltétele a közölt írások listája.¹⁵⁸

3.5 Biztosabb jövő (2000–2023)

Az ezredfordulóra a minisztériumi támogatás egyre jobban akadozott, a lap vezetőségének külső források bevonásához kellett folyamodnia, hogy életben maradjon a folyóirat.¹⁵⁹

A 2002. évi 10. lapszámban két végletről olvashattunk. Az egyik a jó hírhez kapcsolódó arról szól, hogy a Művelődés immár kiadóként is ajánlja szép és tartalmas könyveit. Továbbá a Galéria cím alatt összevont, kötetnyire sikerült képzőművészeti kiadvány még a kritikusok tetszését is elnyerte. Ennek ellentmondott az a néhány levél, amely arról értesítette a szerkesztőséget, hogy egyik vagy másik

helységbe ne postázzák a lapot, mert, noha a folyóiratról továbbra is a legjobb véleménnyel vannak, mégis eladatlanul marad, legfennebb ajándékba elosztogatják. A cikkben próbálták megkeresni a választ arra, hogy milyen is a Művelődés-olvasó, hiszen nekik jelenik meg a lap.¹⁶⁰

2002 végén Szabó Zsolt újra mérleget vont, mely szerint alig lehet rá panaszt tenni. Leszámítva, hogy a Nemzeti Kulturális Alapprogram¹⁶¹ (NKA) nagypályázatán a Közművelődési Kollégiumban nem került kiírásra pályázat a határon túli lapok számára, de a szerencse melléjük szegődött és bejutottak a Közművelődési Kollégium egyéni pályázatának kiskapuján. Így egy évi támogatás megvan. „*Megérjük hát minden bizonnyal 55. születésnapunkat jövő júliusban. Készülünk is rá illendőképpen, reméljük, hogy nem lesz rá hattyúdalunk*” – írta Szabó Zsolt.

2007-ben, a szeptemberi önkormányzati ülésen napirendre kerülő határozattervezet szerint a kolozsvári önkormányzat a Művelődés kiadási költségeinek támogatásáról határozott. A folyóirat megjelenéséhez szükséges összeg 18%-át korábban a kulturális minisztérium állta, azonban 2006-ban megvonták a támogatást. A lap igen nehéz anyagi helyzetbe került: 2007-ben mindössze egy állandó alkalmazottja volt, tiszteletdíjat pedig legalább tíz éve nem fizettek.¹⁶² Végül *Kerekes Sándor* és *Fekete Emőke*, a Kolozs Megyei Tanács egykori RMDSZ¹⁶³-es alelnökeinek a hathatós közbenjárására a lap 2009-ben átkerült ennek az intézménynek a fennhatósága alá.¹⁶⁴ Ezáltal biztosítva lett a Művelődés havonkénti megjelenésének az anyagi költsége. A megyei önkormányzati hivatal a teljes lapkiadás költségeit fedezi, jelenleg is (2023. július), a lapszerkesztéstől a nyomdai kivitelezésen

160 Sütő Ferenc: Az olvasókról = Művelődés (LV.) 2002. 10. sz. 3. p.

161 Nemzeti Kulturális Alap weboldala URL: <https://nka.hu/> (Utolsó elérés: 2023.07.25.)

162 A Kolozs megyei önkormányzattól függ a Művelődés folyóirat sorsa = ReMeK-e-hírlap. (II.) 2007. 10. sz. URL: <https://epa.oszk.hu/01200/01260/00014/> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

163 A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) a kommunista diktatúra bukását követően, 1989. december 25-én alakult meg, a Romániában élő magyarok érdekvédelmét és középviselését felvállalva.

164 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

157 Szabó Zsolt: Egy évforduló tanulságai = Művelődés (LI.) 1998. 9. sz. 46–47. p.

158 Szentiványi Ferenc: Egyetemi és ifjúsági kapcsolatainkról = Művelődés (LII.) 1999. 1. sz. 1. p.

159 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

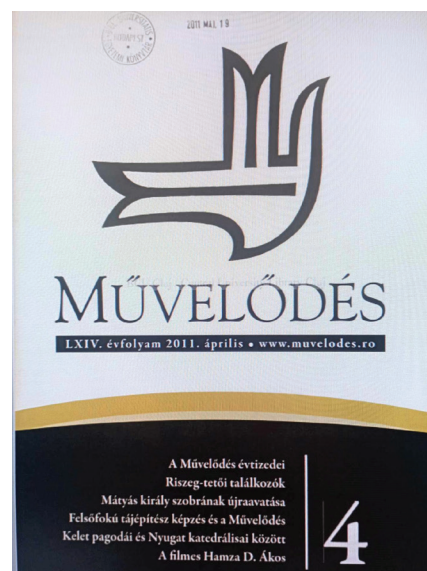
át a terjesztésig. Továbbá sokat segít a lapkiadás adminisztrálásának ügyintézésében, de sem szóban, sem írásban soha nem befolyásolta a lapszerkesztést, sem a tartalmi összeállítást.¹⁶⁵

A lap 2010-től önálló gazdálkodású intézménynyé vált, egyetlen működő főszerkesztői státussal, mivel a kiadó többi munkakörét, a költségvetésből működő intézményekre vonatkozó egyik általános, országos rendelet értelmében zárolták. Így a folyóirat kiadását, a Kolozsvári Művelődés Egyesület¹⁶⁶ jóvoltából, bedolgozói munkakörökkel biztosította Szabó Zsolt főszerkesztő, a következő személyekkel: *Benkő Levente*¹⁶⁷, H. Szabó Gyula, *Murad Betty*, *Péter János*. Ez volt a helyzet, amikor *Dáné Tibor Kálmán*¹⁶⁸ 2013. július 1-gyel átvette a lap irányítását.¹⁶⁹

A Művelődés Kolozsvárra költözésének 20. éves évfordulójára a lap külalakjában megváltozott, „*Sütő Ferenc jóvoltából, aki inaséveit a Művelődésnél letöltve sok szép és jeles kiadvány arculatát határozta meg*” – írta Szabó Zsolt.¹⁷⁰ (10. fotó)¹⁷¹

2013-ban a Kolozsvári Magyar Napok (augusztus 18-25.) keretében a Művelődés megünnepelte fennállásának 65. éves évfordulóját. Szabó Zsolt megemlékező cikkében elismerte, hogy „*voltak periódusok, amikor dalolva vagy kénytelen-kelletlen, de kiszolgálta a hatalmat*” a Művelődés. Sokszor kellett egyezséget kötniük, hogy lehetőség legyen a néprajzi, hely-, művelődés- és nemzetiség-történeti, képzőművészeti, könyvtár- és természettudományi tanulmányok, színdarabok, kórusművek közlésének.¹⁷²

Az évforduló kapcsán egy kerekasztal beszélgetést is szerveztek *Hogyan tovább, Művelődés?* - címmel, amelyen a kolozsvári kulturális élet számos jeles személyisége megjelent. A főszerkesztő,

10. ábra Egy 2011-es lapszám

Dáné Tibor Kálmán kifejtette, hogy mindent el fognak követni annak érdekében, hogy a Művelődés mögé egy kibővített munkaközösség kerüljön, valamint az intézmény infrastrukturálisan is jobb helyzetben folytathassa a munkát. Az EMKE kapcsolatrendszerét is szeretnék a lap mellé állítani, hiszen a Művelődésnek előnyére fog válni, ha a kulturális ernyőszervezet együttműködését fogja élvezni. Tervei között szerepelt, hogy a terjesztés egy részét is át lehetne építeni az EMKE intézményi hálózatára.¹⁷³

*Kötő József*¹⁷⁴ szerint végig kellene gondolni, hogy a szerzők ne csak esetlegesen közöljenek, hanem alakítsanak ki egy szerzőgárdát, állandó munkatársakkal, mert minőségi munkát csak így tudnak elérni. Egy szemléletváltást is javasolt a Művelődésnek, „*hiszen a mai kultúra végzetesen szétszakadt egy elitkultúrára és egy tömegkultúrára*”, az utóbbinak a színvonalát pedig nem kell magyarázni. Szerinte, talán a Művelődésnek az lenne a legnagyobb feladata, hogy „*tágítsa a tömegkultúra és az elitkultúra átjárhatóságát, hogy minél nagyobb tömegeket tegyen elitkultúra-fogyasztóvá*”.¹⁷⁵

165 Dáné Tibor Kálmán: Kész a leltár = Művelődés (LXXIV.) 2021. 1. sz. 3. p.

166 Kolozsvári Művelődés Egyesületet 2010-ben hozták létre a Művelődés anyagi fedezésére.

167 Benkő Levente (Nagyajta, 1961 -) erdélyi magyar történész, könyvtáros, újságíró, szerkesztő.

168 Dáné Tibor Kálmán (Kolozsvár, 1954 -) erdélyi magyar matematika szakos tanár, művelődésszervező, lapszerkesztő

169 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

170 Szabó Zsolt: Új köntösben = Művelődés (LXIV.) 2011. 4. sz. 3. p.

171 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/135138> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

172 Szabó Zsolt: Hatvanöt éves a Művelődés = Művelődés (LXVI.) 2013. 1. sz. 3. p.

173 Dáné Tibor Kálmán: Hogyan tovább Művelődés? = Művelődés (LXVI.) 2013. 9. sz. 3–4. p.

174 Kötő József (Kolozsvár, 1939. augusztus 8. – Kolozsvár, 2015. január 19.) erdélyi dramaturg, színháztörténész, politikus.

175 Sándor Ferenc: Kerekasztal-beszélgetés a folyóirat jövőjéről = Művelődés (LXVI.) 2013. 9. sz. 4–7. p.

H. Szabó Gyula szerint a világhálót ki kell használni a jövőben, „*de nem úgy, ahogy eddig, hogy a honlap tartalma követte a nyomtatott lapot, hanem meg kell fordítani a sorrendet: az online olyan portál kell, hogy legyen, amely megfelel a mai olvasói igényeknek*”.

Szémán Péter¹⁷⁶, az EMKE elnöke is szorgalmazta, hogy „*az internet adta lehetőségeket ki kell használni, de ettől a lap még legyen kézbe vehető és illatos. (...) A lap művelődésszervező szerepét tovább kell vinni, és ebben az EMKE nagyon jó partner lehet.*”

Azonban Szabó Zsolt nem ilyen zökkenőmentesen látta az EMKÉ-vel való együttműködést. Nyilatkozata szerint: „*én csak nagyon óvatosan és nagyon szerényen azért hadd mondjam azt, hogy eddig sem rajtunk múlt. Nem a szerkesztőség hibája volt, hogy nem jött létre együttműködés. Már a kezdet kezdetén érezhető volt egyfajta feszültség a két intézmény között.*” Hogy pontosan milyen feszültségről volt szó, arra nem tért ki a megbeszélés során egyik fél sem.¹⁷⁷

2014–2022 között 28 tematikus melléklete is megjelent a lapnak, a Communitas Alapítvány¹⁷⁸ és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.¹⁷⁹ támogatásá-

176 Szémán Péter László (Kolozsvár, 1949. november 8. –) tüdőgyógyász főorvos, a szilágysomlyói tüdőgondozó volt osztályvezetője, a helyi RMDSz alapító tagja, a Báthory István Alapítvány és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke.

177 Sándor Ferenc: Kerekasztal-beszélgetés a folyóirat jövőjéről = Művelődés (LXVI.) 2013. 9. sz. 4–7. p.

178 A Communitas Alapítványt 1998-ban alapította a Románia Magyar Demokrata Szövetség. Nonprofit, közhasznú jogállású intézmény, melynek célja az erdélyi magyar közösség támogatása, fejlesztése, kultúránk ápolása, megőrzése. Támogatja mindazokat az egyesületeket, alapítványokat, szakmai szervezeteket, oktatási- és egyházi intézményeket, akik az erdélyi magyar közösségért dolgoznak, értékmegőrzést végeznek. Hasonlóképp segíti azokat az egyéneket is, akik alkotnak, tanítanak, kutatnak, közösség-szervezéssel foglalkoznak. A magyar kultúra tehetségeit támogatja, akik az irodalom, színháztársulat, vizuális művészetek, fotóművészet, zene valamint film, televízió, rádió és multimédia területén alkotnak. Forrás URL: <https://communitas.ro/main/cikkek/single/ROLUNK> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

179 A Bethlen Gábor Alap pénzeszközeinek kezelését a 2011 áprilisában létrehozott nonprofit gazdasági társaság, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. végzi. A Bethlen Gábor Alap elkülönített állami pénzalap, amelynek célja a Magyar Kormány nemzetpolitikai stratégiájához kapcsolódó célok megvalósulásának elősegítése. Kiemelt feladata a külföldi magyarság szülőföldjén történő egyéni és közösségi boldogulásának, anyagi, szellemi gyarapodásának elősegítése és kultúrájának megőrzése érdekében támogatások nyújtása. Forrás URL: <https://bgazrt.hu/magunkrol/> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

11. ábra Egy 2014-es lapszám

val. A mellékletek különböző témaköröket öleltek fel: bemutatták Erdély egy-egy kistérségét, évente megjelentették a kulturális díjazottak méltatásait tartalmazó kiadványt, de nyomtattak népdalfeldolgozásokat tartalmazó kórusmű kiadványt karvezetőknek, vagy szopránfurulyát tanulni vágyók számára gyakorlati kiadványt.¹⁸⁰ Épp a könyvtárosok rég áhitott nyomtatott lapja merült feledésbe.

2014 márciusától a lap már színes borítóval jelent meg, továbbra is harminckét oldalal, egy „magazinosabb” jellegű, levegősebb belső tördeléssel, minden lapszámban valamilyen kulturális témához, eseményhez kötődő vezércikkkel. (11. ábra)¹⁸¹ A nyomtatott sajtótermék mellett mind a muvelodes.net honlap, mind pedig a Facebook-oldal egyre látogatottabb, egyre keresettebb lett. A szerkesztőség 2014 tavaszától az EMKE kolozsvári Szabédi Emlékházába¹⁸² költözött, s így az egyre sokasodó kiadói munkát megfelelő körülmények között lehetett szervezni. 2014 szeptemberében két munka-

180 Dáné Tibor Kálmán: Kész a leltár = Művelődés (LXXIV.) 2021. 1. sz. 3. p.

181 Képernyőfotó, lelőhelye URL: <https://dSPACE.bcucluj.ro/handle/123456789/135176> (Utolsó elérés: 2023.08.07.)

182 1996-ban került az EMKE tulajdonába Szabédi László családi háza. A Szabédi László hátrahagyott kéziratos anyag volt a gyűjtemény törzsanyaga. A Szabédi Emlékház célja: Az 1918 utáni erdélyi/romániai magyar irodalom kutatásának elősegítésére olyan gyűjtemény kialakítása, ahol megőrizhetők és hozzáférhetővé tehetők a különböző írói hagyatékok, s amelyre támaszkodva kialakítható egy saját koncepcióval rendelkező kutatóműhely. Forrás URL: <https://www.emke.ro/szabedi-emlekhaz-15> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

társat alkalmaztak a Művelődéshez: Benkő Levente szerkesztőt és Péter János ügyintézőt, akik addig bedolgozó státusban voltak.¹⁸³ Ezt követően még jobb minőségű lett a kivitelezés: a borító képanyagai szebbek, vonzóbbak, fiatalosabbak lettek, a belső grafika is sokat javult.¹⁸⁴

A 2014. évi utolsó lapszámban Dáné Tibor Kálmán főszerkesztő év végi visszatekintő cikkében felsorolta a megvalósításokat: „színes borítóval, lazább, hangulatosabb belső tördelést kapott a Művelődés; megújult a szerkesztőség honlapja is, amelyre egy hónap késéssel, de minden lapszám felkerült, s a Facebook oldalon ott van lap „lájkolják” bátran és „posztolják” az arra érdemes írásokat.”¹⁸⁵

2016 áprilisától újabb két taggal bővült a csapat: Demeter Zsuzsanna fotós, képszerkesztővel és Balla Sándor szerkesztővel.¹⁸⁶

A 2017-es évi negyedik mellékletben, amelynek címe: *Művelődés 70*, teljes egészében a lap történelmével foglalkoztak. Minden témát - színház, tánc, képzőművészet, kultúra - érintettek, csak a könyvtárat nem.

2018-ban az Iskola Alapítvány¹⁸⁷ digitalizálta a folyóirat 70 évének kiadványait. Terv szerint úgy volt, hogy 2019-ben a www.muvelodes.net oldalon elérhetővé teszik a digitalizált állományt.¹⁸⁸ Azonban 2023. januárjában utánanézttem ennek a hírnék, de a Művelődés honlapján csak 2014-től napjainkig találhatóak meg a lapszámok és a mellékletek. Az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisban (EPA)¹⁸⁹ is csak a 2003–2021 között megjelent

lapszámok találhatóak meg.¹⁹⁰ Rákérdeztem a szerkesztőségre, hogy hol lehet rákeresni a régebbi lapszámokra, ha már digitalizálva vannak. Benkő Levente főszerkesztő 2023. január 30-án a következőket válaszolta magánlevélben: „Dáné Tibor volt főszerkesztőnek, összességében a szerkesztőségnek valóban az volt a terve, hogy az új honlapunkra (muvelodes.net)¹⁹¹ feltöltjük a teljes gyűjteményt, de ez valamiért elmaradt. Ezt akár mi is pótolhatjuk, de ez egy kicsit odébb lesz, mert a honlapunk teljes átépítés előtt áll. Az új honlapunkon azért nem/sem láthatók a 2013 előtti lapszámok (nem a digitalizált kiadványok, hanem az írások és a képek), mert a régi honlap gazdája nem adta át azokat nekünk, pontosabban nem egyezett bele abba, hogy 2013 után mi folytassuk a honlap kezelését. Ezért kellett új honlapot készítenünk.” Azonban az Arcanum Digitális Tudománytár¹⁹² adatbázisában a teljes digitalizált anyag megtalálható előfizetőknek, illetve az előfizetett könyvtárak használóinak. De a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár online katalógusában¹⁹³ is hozzáférhetőek, letölthetők a meglévő lapszámok, minden érdeklődő számára.

2013. júliustól 2021. júliusig a főszerkesztő Dáné Tibor Kálmán volt, ezt követően, jelenleg is (2023. július) Benkő Levente.

Összegzés

A Művelődés 75 éves fennállása során kalandos, küzdelmes időszakok, sikerek és kudarcok változása után megállapodott, bölcs, rendszeresen megjelenő, teljes mértékben a romániai magyar kulturális életet szolgáló lappá vált. Könyvtárosként remélem, hogy a lapban olyan hangsúlyt kap majd könyvtárügyünk is, mint amennyire a képzőművészet, néprajz, zene, színház stb. hiszen könyvtár nélkül mit ér az erdélyi magyar kultúra?

183 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

184 Dáné Tibor Kálmán: Új év, új remények = Művelődés (LXIX.) 2016. 1. sz. 3. p.

185 Dáné Tibor Kálmán: Művelődéssel eltöltött Újesztendőt! = Művelődés (LXVII.) 2014. 12. sz. 3. p.

186 Dáné Tibor Kálmán: Hét évtized a közművelődés szolgálatában = Művelődés melléklet. 2017. 4. sz. 3–7. p.

187 Az Iskola Alapítványt a Romániai Magyar Demokrata Szövetség hozta létre 1996-ban. Alapvető tevékenységi területeink a romániai magyar oktatás, kultúra és közösségfejlesztés támogatása képezi. Meghatározó célkitűzéseink: a versenyképes magyar oktatás, valamint a romániai magyar kulturális, tudományos és közösségfejlesztő programok kialakítása és támogatása. Forrás URL: <https://iskolaalapitvany.ro/az-alapitvanyrol/> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

188 Dáné Tibor Kálmán: Művelődés újratöltve = Művelődés (LXXII.) 2019. 1. sz. 3. p.

189 Az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) elektronikus időszaki kiadványokat kezelő archívum és forrás ill.

lelőhely-nyilvántartó rendszer, melyet az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya tart fenn. <https://epa.oszk.hu/> (Utolsó elérés: 2023.07.21.)

190 Művelődés hozzáférhető lapszámjai. URL: <https://epa.oszk.hu/00600/00640> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

191 Régi honlap www.muvelodes.ro (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

192 Arcanum Digitális Tudománytár URL: <https://adt.arcanum.com/hu/> (Utolsó elérés: 2023.07.05.)

193 Forrás URL: https://dspace.bcucuj.ro/jspui/simple-search?location=123456789%2F3&query=Muvclodes&rpp=10&sort_by=score&order=desc (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

Beérkezett: 2023. augusztus 7.

Vántsa Judit

Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár
könyvtárvezető

E-mail: vantsajudit@yahoo.com